

Dulce bellum inexpertis | Ο Νεοφιλελευθερισμός οδηγεί στον Κοινωνικό Πόλεμο

Θεόφιλος Βανδώρος

Μετά τις Γαλλικές Προεδρικές Εκλογές, τόσο ο Ζ.Λ. Μελανσόν αλλά και ορισμένα κόμματα, οργανώσεις και συλλογικότητες επιδιώκουν να δημιουργηθεί στην Ευρώπη... ένα Ευρύ Κοινωνικό Μέτωπο, θεωρώντας πως είναι η μοναδική απάντηση στα σχέδια των οικονομικών ελίτ.

Η βασική πρόταση στηρίζεται στο γεγονός πως... αναπόφευκτα η απόλυτη επικράτηση των Νεοφιλελεύθερων πολιτικών, θα οδηγήσει σε μια διαρκή όξυνση με τελική κατάληξη μια γενικευμένη πολεμική σύρραξη... ή τελικά σε μια στρατιωτικοποιημένη και φοβική κοινωνία που μέσα στην τυφλή αντίδραση του “κοπαδιού”, πανικόβλητη ως “τρομαγμένη αντιλόπη”, θα παραδώσει απαθώς και αμαχητί τη... “σχετική” ελευθερία που της παρέχει η Αντιπροσωπευτική Αστική Δημοκρατία.

Μάλιστα, αυτό το τελευταίο μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα μετά τις Βρετανικές, Γαλλικές και Ιταλικές Εκλογές (Προεδρικές και Βουλευτικές). Στο θέατρο των Σκιών των συστημικών ΜΜΕ, τον ρόλο του Γιαγκούλα τον έπαιξε η Λεπέν. Το θρίλερ στέφθηκε με επιτυχία και μια Προεδρία Μακρόν εξασφαλίστηκε. Πολύ περισσότερο όμως δρομολογείται ένα ποιοτικό άλμα...

Μία κυβέρνηση που είναι έτοιμη να αποδομήσει την Εργατική Νομοθεσία έναντι της Ανταγωνιστικότητας, να ελαχιστοποιήσει τις δαπάνες του Κοινωνικού Κράτους, να ελέγξει απόλυτα όλα τα Μαζικά Μέσα Ενημέρωσης και να φιμώσει (λογοκρίνει) το Διαδίκτυο ενώ παράλληλα θα ανοίγει τις αγορές στον έξαλλο Καπιταλισμό.

Παράλληλα η κρατική καταστολή θα γίνεται ολοένα και πιο σκληρή

τιμωρώντας εκείνους που αντιστέκονται στα όλο και πιο άγρια και αντικοινωνικά μέτρα. Οι εργαζόμενοι, οι άνεργοι, οι ακτιβιστές-οικολόγοι, οι φοιτητές, οι μαθητές, ακόμα και έφηβοι, θα βρεθούν αντιμέτωποι με το αμείλικτο ραβδί των ειδικών δυνάμεων καταστολής.

Αυτή είναι η **φοβική κοινωνία** που σταδιακά θα στρατιωτικοποιείται όλο και πιο πολύ με αποτέλεσμα, από τη μία μεριά, να υπάρχουν μάζες κατακερματισμένες σε μία διαρκή εξαθλίωση, εφόσον μόνο η παραβατικότητα θα αφήνει περιθώρια για την έκφραση των ανθρώπινων παθών, και από την άλλη ένα κράτος μιλιταριστικό, ιεραρχημένο, με πυραμιδική αρχιτεκτονική που θα προστατεύει τις ανώνυμες ελίτ ώστε απερίσπαστες να απολαμβάνουν τα πλούτη τους.

Αν προστεθεί και το τεράστιο μεταναστευτικό φαινόμενο που είναι ταυτόχρονα πολιτιστικό, οικονομικό, αλλά και φαντασιακό τότε ο κατακερματισμός και η εξαθλίωση μέσα στον Μητροπολιτικό ιστό, αλγοριθμικά μεγενθύνονται με αποτέλεσμα οι ίδιοι οι πολίτες να επιδείξουν ανοχή στους εξουσιαστικούς σχεδιασμούς, δήθεν Προστασίας και διαφύλαξης της τάξεως, που δεν θα έχουν άλλο σκοπό παρά μονάχα να προστατέψουν την ανώτερη οικονομικά τάξη, δηλαδή την παγκόσμια οικονομική ελίτ που αποτελεί ένα σύγχρονο είδος αριστοκρατίας.

Έτσι, ονομάζουμε το καθεστώς που επικρατεί ως **Σύγχρονο Κρατικό Φεουδαλισμό**. Το κράτος έρχεται να ενισχυθεί ενώ ταυτόχρονα προπαγανδίζει μέσα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης την Ελεύθερη αγορά και τη φιλελεύθερη οικονομία στο σύνολό της, χτίζοντας όμως στην πραγματικότητα έναν μηχανισμό άγριας καταστολής για να προστατέψει τα μέλη που απαρτίζουν την οικονομική ελίτ.

Η μεσαία τάξη παύει πια να έχει τη χρησιμότητά της στο σύγχρονο αυτό οικονομικό εξουσιαστικό σύστημα. Ο πλανητικός καπιταλισμός του 21ου αιώνα έχει ανάγκη από εργαζόμενους αλλά και στρατιώτες, έχει ανάγκη ακόμη και από τα δισεκατομμύρια των εξαθλιωμένων μητροπολιτικών ανέργων, δηλαδή των εξαθλιωμένων μαζών που θα πλαισιώνουν τον κατακερματισμένο

Μητροπολιτικό ιστό.

Μέσα στα πλαίσια της παγκόσμιας οικονομίας η μαύρη αγορά αποκομίζει τεράστια κέρδη για την παγκόσμια οικονομική ελίτ και αυτά τα κέρδη προέρχονται ακόμα και από το παραεμπόριο και τα μαύρα λεφτά που ανταλλάσσουν μεταξύ τους οι μάζες που γεμίζουν τους δρόμους, τα στενά και τα υπόγεια των μητροπόλεων.

Τα πάθη, οι εθισμοί από ουσίες, το εμπόριο όπλων αλλά και λευκής σαρκός, όλα αυτά προσφέρουν τεράστια κέρδη αλλά και μία μοναδική Ευκαιρία για ακόμη μεγαλύτερο έλεγχο πάνω στο σύγχρονο κατακερματισμένο και εξαθλιωμένο άτομο.

Ο αλλοτριωμένος και κατακερματισμένος εαυτός των θολωμένων πρώην μικροαστών και των σύγχρονων άθλιων των μητροπόλεων είτε είναι μετανάστες είτε μόνιμοι κάτοικοι, γίνεται όχι μόνο εύκολο θύμα του κάθε μαυραγορίτη-λαθρέμπορα αλλά και απόλυτα ελεγχόμενο θύμα καθώς ετεροκαθορίζεται και η ίδια του η ύπαρξη, εφόσον έχει παθητικά αφηθεί να άγεται και να φέρεται μέσα στην Άγρια θύελλα του Σύγχρονου Κρατικού Φεουδαλισμού.

Οι εξαθλιωμένοι μικροαστοί, θύματα της τεχνητής παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία αυτορρύθμιση του συστήματος, παρουσιάζουν όλα τα συμπτώματα της **κατάθλιψης** και της **απομόνωσης**. Αποτελούν, συνεπώς, έτοιμα θύματα για τον κάθε ναρκω-έμπορα ή κάθε λαό-πλάνο Φύρερ, πολιτικάντη που θα προσπαθήσει να τους οδηγήσει σε δρόμους ήδη περπατημένους από φασίστες, ναζί και άλλους τέτοιους προπαγανδιστές ολοκληρωτικών Ιδεών.

Συνεπώς, εξυπηρετείται και το σχέδιο για τη δημιουργία επαγγελματικών στρατών που θα διεκπεραιώνουν τις διαρκείς πολεμικές συρράξεις, μία ακόμη πηγή απόλυτου ελέγχου και αμύθητου κέρδους.

Η διαρκής αυτή ροή κερδών στις τσέπες ή μάλλον στους λογαριασμούς των χρηματιστηρίων, στα χαρτοφυλάκια και λοιπά της παγκόσμιας Ελίτ την οδηγεί όλο και περισσότερο να

προσανατολίζεται προς μια μη παραγωγική παγκόσμια οικονομία. Η σύγχρονη ρομποτική, η τεχνητή νοημοσύνη και η διαστημική τεχνολογία μαζί με τη παγκόσμια δικτυακή διασύνδεση των υπολογιστών προσφέρουν δυνατότητες που καθιστούν το ανθρώπινο δυναμικό, όπως και την ευρηματικότητα και τον πειραματισμό για τον οποίο η μεσαία αστική τάξη αποτελούσε καθοριστικό παράγοντα εξέλιξης, εντελώς άχρηστα για τους σχεδιασμούς των αρχιτεκτόνων του σύγχρονου πλανητικού καπιταλισμού.

Κατά το παρελθόν, και στη βιομηχανική επανάσταση και στις τραπεζικές ανανεώσεις αλλά και στην άνοδο του χρηματιστηριακού κεφαλαίου, ο καπιταλισμός σχεδόν πάντα στηριζόταν στην ευρηματικότητα και την πρωτοβουλία της μεσαίας αστικής τάξης. Τώρα πια όμως στον σύγχρονο Κρατικό φεουδαλισμό η αναγκαιότητα των μεσοαστών δεν υφίσταται. Ο μεσοαστός μπορεί να ανακαλύψει μία νέα μέθοδο πώλησης αλλά σίγουρα δεν μπορεί ούτε να κατασκευάσει ούτε να σχεδιάσει ούτε να διευθύνει μία διαστημική πτήση παραδείγματος χάριν, η μία νέα μέθοδο γενετικής μετάλλαξης.

Οι μεσο-αστικές οικογένειες είναι σε θέση να παρέχουν στα παιδιά τους ένα επίπεδο παιδείας που τροφοδοτεί ακόμα με επιφανείς αλλά και πειθήνιους επιστήμονες τα ερευνητικά κέντρα. Με την πειθαρχία που προβλέπεται από τις μεσοαστικές αξίες αλλά και το φαντασιακό μιας επιβράβευσης, οι ταλαντούχοι κι ευρηματικοί γόννοι της Μεσαίας Τάξης ετοιμάζουν τους λάκκους που θα συσσωρεύονται οι σκελετοί των γονιών τους αλλά και των ίδιων, εάν δεν βρεθεί κάποια νέα μέθοδος ανακύκλωσης, κατά τα Ναζιστικά πρότυπα.

Τελικά, εμπρός στο σκοτεινό μέλλον μιας Ευρώπης που με νεοφιλελεύθερες πολιτικές θα οδηγήσει τους ψηφοφόρους να λειτουργήσουν θυμικά όπως έκαναν οι Άγγλοι στο δημοψήφισμα για την έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ, ίσως μία λύση είναι να αντιμετωπίσουμε ορθολογικά το πρόβλημα και να ετοιμαστούμε για μία σκληρή αντιπαράθεση σε όλα τα επίπεδα. Από τη θεωρία στη Δράση, λοιπόν, επειδή είναι αναγκαίο να συνδυάσουμε τον ακτιβισμό με την πολιτική κριτική και

δημιουργώντας ένα Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μέτωπο να σταθούμε εμπόδιο στους σχεδιασμούς της νέας αριστοκρατίας των παγκόσμιων ελίτ.

ΥΓ. Το κείμενο προηγείται χρονικά της εξέγερσης των Κίτρινων Γιλέκων.

Τίτλος κειμένου: φράση του Πινδάρου «Γλυκός άπείρω πόλεμος», που σημαίνει ότι ο πόλεμος φαίνεται γλυκός σε εκείνους που δεν τον γνωρίζουν (Fragments 110,109).

Γραφειοκρατία και «Αντικρατικός» Νεοφιλελευθερισμός

Yavor Tarinski

«Η νεοφιλελεύθερη γραφειοκρατικοποίηση της κοινωνίας και του κρατικού πράττεν φαίνεται πως είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του σύγχρονου κόσμου, υπερβαίνοντας την ποικιλομορφία των γεωγραφικών, κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών καταστάσεων.»

*Béatrice Hibou*¹

Σήμερα, λέγεται πως ζούμε σε έναν κόσμο προσωπικών ελευθεριών, στον οποίο η γραφειοκρατία ανήκει πια στο παρελθόν. Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, οι υποστηρικτές του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού προσπαθούν διαρκώς να πείσουν ότι η γραφειοκρατική διαχείριση εξαφανίζεται μαζί με το κράτος και αντικαθίσταται από τη «χαοτική» ελευθερία της ελεύθερης αγοράς και τον ιδιωτικό τομέα. Αυτή η αφήγηση προωθείται από τη Δεξιά, αλλά η Αριστερά

έχει επίσης «μπει στον χορό», προσπαθώντας να συντηρήσει «τα τελευταία γνωρίσματα» της γραφειοκρατίας.

Οι γραφειοκρατικοί οργανισμοί, όπως τους αντιλαμβανόταν ο Max Weber², έχουν έξι καθοριστικά χαρακτηριστικά: αυστηρή ιεραρχική δομή, διοίκηση βάσει κανόνων, οργάνωση ανά τομέα εξειδίκευσης, μια «εξωτερική» ή «εσωτερική» αποστολή, σκοπίμως απρόσωπο χαρακτήρα της οργάνωσης, απασχόληση με βάση τεχνικά προσόντα και πάνω απ' όλα με την προσδοκία της ανέλιξης. Με αυτό το σκεπτικό, συμπεραίνουμε ότι το Κράτος αποτελεί την υπέρτατη γραφειοκρατία.

Αυτά τα γνωρίσματα, όμως, μπορούμε να τα διακρίνουμε με διάφορες παραλλαγές και στο σήμερα, κάτι το οποίο αποδεικνύει ότι ο νεοφιλελεύθερος ισχυρισμός δεν είναι τίποτα άλλο από μια πλάνη. Ο Ζακ Ρανσιέρ προτείνει, σε έναν διάλογο που είχαμε κάτω από την Ακρόπολη³, ότι θα πρέπει να αντισταθούμε στην ιδέα αυτή, η οποία αντιλαμβάνεται τον μοντέρνο κόσμο ως το βασίλειο της προσωπικής ελευθερίας και της «αναρχικής» αγοράς.

Ο νεοφιλελευθερισμός, αντίθετα, είναι ένα σύνολο αυστηρών μεταρρυθμίσεων και δογμάτων που επιβάλλονται, συχνά με ωμή βία. Κύριο όργανο επιβολής του είναι το Κράτος, το οποίο χρησιμοποιείται από αυτούς που «διαλαλούν» τον θάνατό του.

Έτσι, στη νεοφιλελεύθερη εποχή, το Κράτος ανασχηματίζεται από μια οντότητα με δικά της εθνικά πολιτικά ενδιαφέροντα, σε κύριο όργανο και θεματοφύλακα των καπιταλιστικών δογμάτων. Τα μέτρα, επίσης, που ο νεοφιλελευθερισμός υπαγορεύει είναι παρόμοια σ' όλον τον πλανήτη, ανεξάρτητως τοπικού σημασιακού πλαισίου. Σε αυτό, συμβαδίζει με τη γραφειοκρατική, απρόσωπη-αποκτηνωτική προσέγγιση.

Όπως μας ανέφερε ο Ρανσιέρ, ο νεοφιλελευθερισμός βασίζεται σε μία παγκόσμια συνταγή, που περιλαμβάνει τη διάλυση των δημόσιων υπηρεσιών και της ίσης κατανομής πλούτου. Προτείνει, έτσι, ότι αντί για νεοφιλελευθερισμό θα πρέπει να μιλάμε για **απόλυτο καπιταλισμό**, μιας και σήμερα έχει πάρει μία

«κρατικόμορφη» φόρμα, έναν νέο τύπο γραφειοκρατικής οργάνωσης. Βλέπουμε πως μεγάλες ιδιωτικές εταιρίες και πολυεθνικές οργανώνονται σαν «μικρο-κράτη», με διάφορα επίπεδα επιτηρητών και διευθυντών.

Ο Καστοριάδης, επίσης, αμφισβήτησε το νεοφιλελεύθερο αφήγημα. Δέχθηκε κριτική από πολλούς στην Αριστερά, ότι σκεφτόταν με παρωχημένο τρόπο, επειδή δεν αναγνώρισε ποτέ την υποτιθέμενη εξαφάνιση του Κράτους μέσα στον καπιταλισμό. Αυτό που έβλεπε, όμως, ήταν ότι παρ'όλες τις περικοπές του κράτους πρόνοιας, ο οργανωτικός τύπος της κοινωνίας παρέμεινε επί της ουσίας ο ίδιος. Η ανάλυσή του παραμένει επίκαιρη ακόμα και σήμερα, με τις γραφειοκρατικές δομές να υπαγορεύουν ακόμα την πορεία της ανθρωπότητας:

«[Η] ρητορική της θάτσερ και του Ρίγκαν δεν άλλαξε τίποτα επί της ουσίας σημαντικό (η αλλαγή στην τυπική ιδιοκτησία μερικών μεγάλων επιχειρήσεων δεν αλλάζει ουσιαστικά τη σχέση τους με το Κράτος), ...η γραφειοκρατική δομή της μεγάλης επιχείρησης παραμένει άθικτη [και] το μισό εθνικό προϊόν συνδέεται με τον δημόσιο τομέα με τον ένα ή τον άλλο τρόπο (Κράτος, Τοπικές κυβερνητικές οργανώσεις, Εθνική ασφάλεια). ...Τα μισά ή τα 2/3 των τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών που εισέρχονται στην τελική εθνική δαπάνη ορίζονται, ρυθμίζονται, ελέγχονται ή επηρεάζονται με τον έναν ή τον άλλον τρόπο από την κρατική πολιτική, και ...η κατάσταση είναι μη αναστρέψιμη (δέκα χρόνια θάτσερ και Ρίγκαν δεν επέφεραν επομένως ουσιώδεις αλλαγές)».⁴

Επιπλέον, η ίδια η λογική στην οποία βασίζεται ο νεοφιλελευθερισμός είναι εγγενώς λανθασμένη –ήτοι η ιδέα ότι το Κράτος μπορεί να συντηρείται σε μια ελάχιστη μορφή. Ο Μάρειϊ Μπούκτσιν, σε μία συνέντευξή του, αμέσως μετά από μια αμφιλεγόμενη συμμετοχή του στο συνέδριο του *Libertarian Party* (ακραίο νεοφιλελεύθερο κόμμα) των ΗΠΑ το 1978, επέμενε ότι η νεοφιλελεύθερη λογική της περιορισμένης, σχεδόν ανύπαρκτης, κυβέρνησης είναι εντελώς λανθασμένη και θα οδηγήσει τελικώς στην αναπαραγωγή των γραφειοκρατικών χαρακτηριστικών, που

συνηθίζονται στις κρατικές ιεραρχίες. Σε δικά του λόγια:

«Το πραγματικό πρόβλημα είναι πως το ‘περιορισμένο κράτος’ οδηγεί σταθερά στο απεριόριστο κράτος. Αν η ιστορία και η τρέχουσα εμπειρία θεωρούνται κάποιος οδηγός, εμείς στις Ηνωμένες Πολιτείες, 200 χρόνια πριν, ξεκινήσαμε με την αντίληψη του περιορισμένου κράτους –πρακτικά χωρίς κρατική παρέμβαση– και τώρα έχουμε ένα τερατώδες, σχεδόν ολοκληρωτικό, κράτος. Νομίζω πως οι άνθρωποι που πιστεύουν στον περιορισμένο κρατισμό θα μπορούσαν να ωφεληθούν πολύ από τη μελέτη της λογικής του ίδιου του κράτους και τον ρόλο της εξουσίας ως διεφθαρμένου μηχανισμού που οδηγεί τελικώς στο απεριόριστο κράτος».⁵

Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο γραφειοκρατικός κατακερματισμός της ζωής δεν δύναται να τερματιστεί από το υπάρχον νεοφιλελεύθερο σύστημα. Θα αναδημιουργείται συνεχώς με διάφορες, συχνά ημιφεουδαρχικού χαρακτήρα, μορφές. Γι’ αυτό, θα πρέπει να δώσουμε έμφαση, όπως κάνει ο Ρανσιέρ, στο να εκθέσουμε την πλάνη, που αναπαράγεται επίσης από πολλούς αντικαπιταλιστές και η οποία βλέπει τον νεοφιλελευθερισμό ως το βασίλειο της προσωπικής ελευθερίας και της χαοτικής αγοράς. Θα πρέπει να αποφύγουμε το ψευδές δίλημμα: «ελευθερία ή ισότητα», που μοιράζονται και η Δεξιά και η Αριστερά. Αντιθέτως, χρειάζεται να επικεντρώσουμε την προσπάθεια στο να κατακτήσουμε και τα δύο με έναν αμεσοδημοκρατικό τρόπο, που θα κάνει τη γραφειοκρατεία παρελθόν.

Σημειώσεις:

1 Béatrice Hibou: *What Is Neoliberal Bureaucracy?* in “The Bureaucratization of the World in the Neoliberal Era”. The Sciences Po Series in International Relations and Political Economy. Palgrave Macmillan 2015, p14.

2 www.bustingbureaucracy.com/excerpts/weber.htm.

3 Ένας Καφές με τον Ζακ Ρανσιέρ κάτω από την Ακρόπολη,

εκδόσεις Βαβυλωνία, Αθήνα, Αύγουστος 2017.

4 Cornelius Castoriadis: *The Castoriadis Reader*, Blackwell Publishers 1997, pp 406-410.

5 reason.com/archives/1979/10/01/interview-with-murray-bookchin/.

Μετάφραση: Γιάννος Σταμούλης

Το παρόν κείμενο δημοσιεύεται στο τεύχος της Βαβυλωνίας #20

Ιρανικός ψευδο-αντιιμπεριαλισμός

Rahman Bouzari (Ιρανός δημοσιογράφος)

“Η πρώτη αναγκαία προϋπόθεση για την καταπολέμηση του ιμπεριαλισμού είναι να πολεμήσεις τις ιμπεριαλιστικές σχέσεις στο εσωτερικό.”

Ο αντι-ιμπεριαλισμός εμφανίζεται με διάφορες μορφές στο Ιράν, από σκληρός ως εύπλαστος. Παρ’ όλα αυτά, με την άνοδο των αντιδραστικών δυνάμεων, η ιστορία του αντι-ιμπεριαλισμού στο μετα-επαναστατικό Ιράν συνιστά έναν θρίαμβο του δεύτερου. Η Επανάσταση του 1979, κατά την οποία οι θρησκευτικές δυνάμεις κατέλαβαν την εξουσία και προσπάθησαν να ανακατευθύνουν τον αντι-ιμπεριαλιστικό διάλογο, έβαλε τέλος στον μακρόχρονο «μήνα του μέλιτος» του Ιράν με την Αμερική. Οδήγησε σε μία παρανόηση των δυτικών διανοούμενων ότι η ιρανική κυβέρνηση βρίσκεται στην πρώτη γραμμή της αντίστασης ενάντια στον αμερικανικό ιμπεριαλισμό. Υπήρξαν, επίσης, κάποιοι ανάμεσα στους κοσμικούς

Ιρανούς διανοούμενους που επιδοκίμασαν αυτόν τον αντι-ιμπεριαλισμό -κυρίως το «Tudeh» (το Κόμμα του Λαού) που αποτελούσε θαυμαστή του ιμπεριαλιστικού αφηγήματος της Ισλαμικής Δημοκρατίας, μέχρι που το καθεστώς φυλάκισε και εκτέλεσε τους ηγέτες του το 1983.

Η Κρίση των Ομήρων το 1979 αποτέλεσε σημείο καμπής στις σχέσεις Ιράν-Αμερικής. Εκτροχίασε τον αριστερό αντι-ιμπεριαλιστικό λόγο και τον μετέτρεψε σε μια ρηχή ρητορική ενάντια στον λεγόμενο *μεγάλο σατανά* με το ενοποιητικό σλόγκαν «Κάτω η Αμερική».

Τριάντα χρόνια αργότερα, όταν ο Mahmoud Ahmadi-Nejad ανέβηκε στην εξουσία, ακόμη και κάποιοι δυτικοί διανοούμενοι είχαν την παραπλανητική εντύπωση πως αποτελούσε έναν αριστερό που μάχεται ενάντια στο κυρίαρχο παγκόσμιο σύστημα.

Μια χαρτογράφηση της επανάστασης

Για να καταλάβουμε την ιστορία του αντι-ιμπεριαλισμού στο Ιράν, είναι απαραίτητος ένας αναδρομικός στοχασμός πάνω στην Επανάσταση του 1979. Για να συντομεύουμε, η Επανάσταση έγινε στην αυγή της νεοφιλελεύθερης αντεπανάστασης, που έφερε τη θάτσερ και τον Ρήγκαν στην εξουσία. Η πρώτη δεκαετία της επανάστασης συμπίπτει με την αλλαγή στην παγκόσμια σκηνή: ο ψυχρός πόλεμος τελείωνε και η Σοβιετική Ένωση κατέρρεε.

Οι αριστεροί και οι αντι-αποικιακοί σε όλον τον κόσμο, οι βασικοί δηλαδή φορείς του αντι-ιμπεριαλιστικού λόγου, υποχρεώθηκαν σε υποχώρηση. Στο Ιράν, η πρώτη δεκαετία ήταν αυτή του ανταγωνισμού ανάμεσα στις δυνάμεις που αναμείχθηκαν στην Επανάσταση του 1979. Ο κυρίαρχος πολιτικός Ισλαμισμός που προήλθε από αυτήν κατέστειλε όλους τους αντιπάλους, συμπεριλαμβανομένων των κοσμικών αριστερών και τους φιλελεύθερους, καταλήγοντας στη σφαγή του 1988. Κατέληξε σε μια αμφιλεγόμενη νέα τάξη, η οποία αντιτίθεται πολιτικά σε αυτό που προωθεί οικονομικά.

Το καθεστώς ακολουθεί τις οδηγίες της Παγκόσμιας Τράπεζας και

την πειθαρχία στο ΔΝΤ, υποτάσσοντας τους εργάτες και τα λίγα συνδικάτα τους, υλοποιεί το πρόγραμμα διαρθρωτικής προσαρμογής, εγκαθιστά τον εαυτό του ως αγορά χαμηλών μισθών για το κεφάλαιο. Η πολιτική οικονομία της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν **τελεί σε συμφωνία με την παγκόσμια τάξη, υπηρετώντας το ένα τοις εκατό της τοπικής ολιγαρχίας που είναι τα πάντα εκτός από αντι-ιμπεριαλιστική.**

Ωστόσο με όρους πολιτικής ρητορικής, παρουσιάζει τον εαυτό της ως αντι-ιμπεριαλιστικό καθεστώς και θεωρείται από τη λεγόμενη διεθνή κοινότητα ως ένα «κράτος-παραβάτης». Οι διεθνείς τακτικές της Ισλαμικής Δημοκρατίας, οι περιφερειακές της συμμαχίες και οι εχθρότητες, που τακτικά μετατοπίζονται ενάντια στο μπλοκ των Ηνωμένων Πολιτειών, Ισραήλ και Σαουδικής Αραβίας για να πυροδοτήσουν τις φλόγες της διαίρεσης Σουνιτών-Σιιτών, μπορούν να εξηγηθούν με αυτούς τους όρους. Το καθεστώς εκμεταλλεύεται την περιφερειακή δημογραφία και την ύπαρξη μειονοτήτων Σιιτών σε κάθε γωνιά της Μέσης Ανατολής. Είναι ειρωνικό πως κάθε δυτική παρέμβαση στην περιοχή βολεύει στην πραγματικότητα την Ισλαμική Δημοκρατία. Καθώς οι κεντρικές κυβερνήσεις καταρρέουν, αυτές οι μειονότητες αναδιοργανώνονται για να βρουν συμμάχους.

Στρατηγική «Ούτε πόλεμος ούτε ειρήνη»

Η διπρόσωπη φύση της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν εκφράζεται με την αρχή «ούτε πόλεμος ούτε ειρήνη» στη διεθνή σκηνή. Πράγματι εμπλέκει τον εξαναγκασμό και τη συνεργασία ταυτόχρονα, αν και η ισορροπία ανάμεσα στα δυο αυτά προσώπια στην άσκηση της εξουσίας μπορεί να αλλάζει από τη μια περίοδο ή διαχείριση στην άλλη. Οχτώ χρόνια μετά τον πόλεμο Ιράν-Ιράκ, αυτή η αρχή κατευθύνει τις ιρανοαμερικανικές σχέσεις. Συνιστά μία γκρίζα ζώνη στην οποία η κυβέρνηση μπορεί να χρησιμοποιεί τη σύγχυση αμφίπλευρα: όποτε χρειάζεται, η απειλή του πολέμου έρχεται στο προσκήνιο και επιτρέπει στην κυβέρνηση να εντείνει την εγχώρια καταστολή. Όταν η απειλή είναι ανίκανη να κινητοποιήσει τη διεθνή συναίνεση, η κυβέρνηση μπαίνει σε διαπραγματεύσεις με τη Δύση, χωρίς να περιορίζει το εύρος της

εγχώριας καταστολής.

Παρ' όλα αυτά, η κίνηση προς διαπραγμάτευση και ειρήνη σε αυτή την περίπτωση δεν είναι αρκετά δραστική για να κρατήσει τη συζήτηση της απειλής του πολέμου στο τραπέζι. Σαν αποτέλεσμα αντιμετωπίζουμε μια ρευστή, ασαφή, ενδιάμεση κατάσταση στην οποία η κυβέρνηση μπορεί ακόμη να χρησιμοποιεί τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της πολεμικής απειλής καθώς και της μη βιώσιμης ειρήνης και στην εγχώρια και στη διεθνή πολιτική.

Παρά τη γεωπολιτική ασυμμετρία δύναμης ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, η συνέχιση της «ούτε πόλεμος ούτε ειρήνη» κατάστασης είναι σύμφωνη με τα συμφέροντα των ΗΠΑ. Επιτρέπει και στους δύο να έχουν επιρροή στην περιοχή, έστω και με πολέμους *δια αντιπροσώπου*. Επιπλέον, υπήρχε παρασκηνιακά μια κρυφή συνεργασία ανάμεσα στους δυο, με σημαντικότερη το σκάνδαλο Ιράν-Κόντρας, που προδίδει την κενότητα του ιρανικού αντι-ιμπεριαλιστικού μεγαφώνου.

Εύκαμπτος αντι-ιμπεριαλισμός

Βλέποντας την όλη εικόνα, είναι δύσκολο να πιστέψουμε την επί δεκαετίες αντι-ιμπεριαλιστική ρητορική της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν. Όπως πάντα, ο ρηχός αντι-ιμπεριαλισμός συνεχίζει να δημιουργεί τους νέους του φορείς. Τα τελευταία χρόνια, μια ανομοιογενής λίστα από δημοσιογράφους, ακτιβιστές των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, δεξαμενές σκέψης, οργανισμούς, πρώην πολιτικούς, πρώην πρέσβεις και Ευρωπαίους ακαδημαϊκούς διαδίδουν, συνειδητά ή άθελά τους, τη ρητορική της Ισλαμικής δημοκρατίας του Ιράν, επικαλούμενοι τον ρόλο της ως αντιπαραθετικό ως προς τις ΗΠΑ.

Αν και με διαφορετικά κίνητρα, συνιστούν ένα μπλοκ ψευδο-αντιιμπεριαλισμού, δαιμονοποιώντας τον πρόεδρο των ΗΠΑ Ντόναλντ Τραμπ και δίνοντας στην Ιρανική Δημοκρατία του Ιράν ένα ανθρώπινο πρόσωπο. Αυτή η γενιά των μιντιακών ακτιβιστών μένουν κυρίως στο εξωτερικό, είτε έχουν γεννηθεί στην Ευρώπη,

στη Βρετανία και στη Βόρεια Αμερική είτε έχουν μεταναστεύσει σε αυτές τις χώρες. Εξιδανίκευαν τις δυτικές δημοκρατίες στις χώρες καταγωγής τους, κατάλαβαν ότι οι φιλελευθερο-δημοκρατικές υποσχέσεις δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητά τους και στράφηκαν σε ένα είδος ρηχού αντι-ιμπεριαλισμού υπερτονίζοντας την ιρανική τους ταυτότητα.

Παραβλέποντας την ιστορία του αντι-ιμπεριαλισμού στο Ιράν -η εθνικοποίηση της βιομηχανίας πετρελαίου του Ιράν από τον Mohammad Mosaddegh- και στην περιοχή, αντικαθιστούν τον αντι-ιμπεριαλισμό με μια επιφανειακή μορφή αντι-αμερικανισμού στο μετα-επαναστατικό Ιράν. **Ο ιμπεριαλισμός, σύμφωνα με αυτούς, δεν είναι ένα στάδιο στην ανάπτυξη του καπιταλισμού παγκοσμίως, αλλά περισσότερο ένας γεωπολιτικός ανταγωνισμός.**

Χωρίς την ψευδαίσθηση για μια πλήρη και διεξοδική αναφορά, παρακάτω σημειώνονται τρία δομικά στοιχεία αυτού του ψευδούς αντι-ιμπεριαλισμού, που συνδέονται μεταξύ τους:

1. Έλλειψη μιας λεπτομερούς δομικής ανάλυσης του ιμπεριαλισμού. Αυτό το είδος αντι-ιμπεριαλιστικής θεώρησης δεν θέτει την παγκόσμια νέα τάξη πραγμάτων υπό αμφισβήτηση, αλλά υποστηρίζει τους ασθενέστερους. Προτιμάται να αποκτήσει η Ισλαμική Δημοκρατία πλεονέκτημα παγκοσμίως και περιφερειακά, παρά να αμφισβητηθούν οι ίδιες οι παγκόσμιες και περιφερειακές σχέσεις που βασίζονται στην κυριαρχία.
2. Αδιαφορία για την αναπαραγωγή των παγκόσμιων σχέσεων εξουσίας, που είναι βασισμένες στον εξαναγκασμό σε τοπικό επίπεδο. Το αποτέλεσμα είναι ένας λόγος που δεν νοιάζεται για τα αστικο-δημοκρατικά δικαιώματα των πολιτών όπως η ελευθερία του συνέρχεσθαι, η ελευθερία της πληροφόρησης, η ελευθερία έκφρασης. Οι θέσεις όσων τον υποστηρίζουν αντικατοπτρίζουν περισσότερο τις καθεστωτικές δυνάμεις παρά αυτές των λαών. Δεν έχουν τίποτα να πουν για τους επιτυχημένους αγώνες των περασμένων τεσσάρων δεκατιών, ή για την καταστολή των εργατών, των δασκάλων, των φοιτητών και των γυναικών στο

Ιράν. Δεν στέκονται απλώς σιωπηλοί απέναντι στους σύγχρονους αγώνες στο Ιράν, αλλά, δεν μπορούν, επίσης, να παράσχουν εμπειρικά στοιχεία από την εσωτερική πολιτική στους διανοούμενους και στους ακαδημαϊκούς ανά τον κόσμο.

3. Το τρίτο στοιχείο έχει να κάνει με τις διεθνείς σχέσεις του κράτους. Όλο κι όλο, αυτό που κάνουν είναι να συζητούν για τους γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς στην περιοχή και για τον εξισορροποιητικό ρόλο της Τεχεράνης, που σημαίνει ότι αμελούν τη διεθνή αλληλεγγύη που υπάρχει ανάμεσα στους λαϊκούς αγώνες στην περιοχή. Ο κρατικός τους διεθνισμός οδηγεί σε μια απλουστευμένη περιγραφή των περιφερειακών χωρών και προσπαθούν να αποδείξουν ότι οι ΗΠΑ δεν είναι και πολύ καλύτερες από αυτές τις χώρες. Αντί να επιμένουν στην αλληλεγγύη και την ισότητα για όλους στη Μέση Ανατολή, εστιάζουν στις ασυμμετρίες ανάμεσα στις κυβερνήσεις της Μέσης Ανατολής, ζητώντας την ηγεμονία μιας έναντι της άλλης.

Κάνοντας αυτά, περιορίζουν τον αντι-ιμπεριαλισμό σε αντι-αμερικανισμό, και έπειτα σε αντι-τραμπισμό, το οποίο θα είχε νόημα αν τον τοποθετούσαν στην ιστορία του καπιταλιστικού ιμπεριαλισμού και όχι απλώς στο επίπεδο των κυβερνήσεων των ΗΠΑ. Στο επίπεδο της εσωτερικής πολιτικής της Τεχεράνης, κάνουν έναν διαχωρισμό ανάμεσα σε δυο ομαδοποιήσεις του καθεστώτος, τους σκληροπυρηνικούς και τους ρεφορμιστές, μη δίνοντας προσοχή στην άκαμπτη δομή της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν. Η πολιτική τους υποκρισία αποκαλύπτεται καθώς παρέμειναν σιωπηλοί στις κυρώσεις του Ομπάμα στο Ιράν, όταν ο Ahmadī-Nejad ήταν στην εξουσία.

Ποια διαμάχη;

Ο ρηχός αντι-ιμπεριαλισμός υπερθεματίζεται με τον τρόπο που η Ισλαμική Δημοκρατία βλέπει και παρουσιάζει συνήθως τον εαυτό της στον υπόλοιπο κόσμο, παρ' όλο που αυτό αποτελεί περισσότερο την ύφανση ενός μύθου παρά το φανέρωμα της αλήθειας. **Η πιο γενική αλήθεια είναι ότι η Ισλαμική Δημοκρατία**

και οι ΗΠΑ είναι, πάνω απ' όλα, ιδεολογικά συμπληρώματα η μια της άλλης. Τροφοδοτούν η μια την άλλη ιδεολογικά.

Χωρίς την εγχώρια δεσποτική πολιτική της Ισλαμικής Δημοκρατίας που εμφανίζεται ως δημοκρατία, καθώς και τις αυτοκρατορικές της τακτικές στην περιοχή, η αμερικανική επιθετικότητα ως «άξονας του κακού» θα εμφανιζόταν κενή. Και με την ίδια λογική, όμως, χωρίς την ιστορία των αμερικανικών στρατιωτικών επεμβάσεων στο Ιράκ, το Αφγανιστάν, τη Συρία, καθώς επίσης τη σκοτεινή ιστορία των πραξικοπημάτων στη Λατινική Αμερική, το Ιράν και οπουδήποτε αλλού, η Ισλαμική Δημοκρατία δεν θα είχε βάση για αντιδραστικό αντι-αμερικανικό λόγο.

Αυτό δεν σημαίνει ότι είναι ανάλογες δυνάμεις αλλά ότι, για να κερδίσει τον έλεγχο και να υπερισχύσει στην παγκόσμια οικονομία, η αμερικανική κυριαρχία χρειάζεται μια πολιτική εξαίρεση, μια αντίπαλη χώρα εκτός του πολιτισμένου κόσμου σε αντίθεση με την οποία συγκροτείται το σύνολο του καπιταλιστικού πολιτισμού. Αν και μετατοπίζεται συνεχώς τις τελευταίες δεκαετίες, από τον Saddam Hussein στον Muammar Gaddafi, η Ισλαμική Δημοκρατία ήταν πάντοτε η κύρια εξαίρεση που καθιστούσε την αμερικανική κυριαρχία δυνατή.

Οι θρησκευτικές κυβερνήσεις του Ιράν και του Ισραήλ συμπληρώνουν, επίσης, η μια την άλλη με τον ίδιο τρόπο. Όπως έχουμε δει, κάθε δομική αλλαγή στη Μέση Ανατολή, αυτό που οι αραβικές επαναστάσεις πάσχισαν να πραγματοποιήσουν, απαντήθηκε από το Ισραήλ με απεχθές τρόπο. Φαίνεται πως η επιβίωση του Ισραήλ στην περιοχή είναι συνυφασμένη με την τρέχουσα κατάσταση της Ισλαμικής Δημοκρατίας σε σχέση με τη Χεζμπολάχ και τη Χαμάς.

Οπότε η πραγματική διαμάχη δεν βρίσκεται ανάμεσα στο Ιράν και τις ΗΠΑ, αλλά ανάμεσα στους φτωχούς ανθρώπους της Μέσης Ανατολής και τους διεφθαρμένους ολιγάρχες ηγέτες και στην περίπτωση της Ισλαμικής δημοκρατίας ανάμεσα στους Ιρανούς και την πλουτοκρατική ολιγαρχία της Ισλαμικής Δημοκρατίας. Είναι μια διαμάχη που περιγράφεται καλύτερα από τους φτωχούς των

αστικών κέντρων στις αραβικές επαναστάσεις -αυτές οι μάζες που ρίχτηκαν στους δρόμους της Αιγύπτου, της Τυνησίας, της Συρίας, κλπ., το 2011- σε αντίθεση με την πολιτική του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου. Αξίζει να θυμηθούμε ότι όταν οι Ιορδανοί άρχισαν να διαδηλώνουν προσφάτως ενάντια στα μέτρα λιτότητας τον Ιούνιο του 2018, τρία αραβικά κράτη του Κόλπου υποσχέθηκαν 2.5 δισεκατομμύρια δολάρια βοήθειας προς την Ιορδανία ώστε να σταθεροποιήσει το βασίλειο και να καταπνίξει το λαϊκό κίνημα των νέων.

Για αυτά τα κράτη του Κόλπου και τις διεφθαρμένες θεοκρατικές απολυταρχίες πολύ λίγα μπορούν να ειπωθούν. Αλλά οι υποστηρικτές του ρηχού αντι-ιμπεριαλισμού χρειάζεται να απαντήσουν σε μια σειρά κρίσιμων ερωτημάτων. Προσπαθούν να κάνουν καμπάνιες αλληλεγγύης στους διάφορους αγώνες στην περιοχή; Υπερασπίζονται την πρακτική ελευθερία της συνέλευσης, των συνδικάτων, των κομμάτων και ούτω καθεξής σε απολυταρχίες όπως του Ιράν; Ξεκινούν να συλλέγουν υπογραφές και να παίρνουν πρωτοβουλίες με τη βοήθεια διανοούμενων και ανεξάρτητων ακτιβιστών ενάντια στους νόμους διακρίσεων στην Ισλαμική Δημοκρατία, κυρίως στην υποχρέωση των γυναικών να καλύπτουν τα πρόσωπά τους; Μάχονται ενάντια σε ένα θρησκευτικό, σεξιστικό, εθνοτικό, πολιτικό, καθεστώς απαρτχάιντ, ανεξάρτητα από το αν υπερασπίζονται τη μια ή την άλλη τάση της Ισλαμικής Δημοκρατίας; Συμφωνούν ότι το πυρηνικό πρόγραμμα είχε δυσβάσταχτες συνέπειες, οικονομικά και πολιτικά στις ζωές των απλών Ιρανών; Υποστηρίζουν τη λαϊκή προσπάθεια παρεμπόδισης αυτού του προγράμματος πέρα από τη διεθνή διαμάχη διεφθαρμένων πολιτικών;

Αν κάποιος αφήσει στην άκρη την κρατοκεντρική οπτική, συνειδητοποιεί ότι ο μόνος τρόπος να αποφευχθεί περαιτέρω κλιμάκωση στην περιοχή δεν είναι μια συμφωνία ανάμεσα σε κυβερνήσεις, αλλά, αντίθετα, μια δυνατή αντίσταση από τα κάτω ενάντια στο πυρηνικό πρόγραμμα.

Η λαϊκή δράση στο Ιράν δεν αποτελεί κάποιον μυστηριώδη σχηματισμό. Υπήρξε αποφασιστική, τουλάχιστον την τελευταία

δεκαετία, από το 2009 καθώς και στις διαδηλώσεις του 2017, 2018. Από τις διαδηλώσεις του 2017, έχει πάρει τη μορφή καθημερινού ακτιβισμού σε όλη τη χώρα. Το τελευταίο παράδειγμα αυτής της δράσης μπορεί να βρεθεί στον πρόσφατο λόγο του Esmail Bakhshi, ενός εκπροσώπου των εργατών του συγκροτήματος Haft Tappeh Sugar Cane. Έπειτα από μακρές διαδοχικές απεργίες, ο ίδιος επέμεινε στη δημιουργία ανεξάρτητων εργατικών σωματείων ως τη μόνη διέξοδο από την τρέχουσα άσχημη κατάσταση.

Με μια τέτοια λαϊκή δράση, χτίζεται μια δομική αλλαγή στο σημερινό Ιράν. Ένα δημοκρατικό Ιράν, μια δημοκρατική ας ελπίσουμε περιοχή, απελευθερωμένη από τις καπιταλιστικές σχέσεις διεφθαρμένων και ολιγαρχών βασιλιάδων, θα είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τον καπιταλιστικό ιμπεριαλισμό. **Η πρώτη αναγκαία συνθήκη στη μάχη ενάντια στον ιμπεριαλισμό είναι να πολεμήσεις τις ιμπεριαλιστικές σχέσεις στο εσωτερικό.** Ο Τραμπ δεν είναι τίποτα άλλο εκτός από ένα φλύαρο ανδείκελο στην υπηρεσία της αμερικανικού τύπου εταιρικής δημοκρατίας. Για να πολεμήσει κάποιος τον Τραμπ, θα πρέπει πρώτα να πολεμήσει τους δικούς του εγχώριους Τραμπ.

ΠΗΓΗ

Μετάφραση: Σοφία Παπαγιαννάκη

Υπόμνημα φωτογραφίας: Ο Ανώτατος Ηγέτης του Ιράν Ayatollah Ali Khamenei απευθύνεται σε χιλιάδες εθελοντικών δυνάμεων (Basij) στο στάδιο Azadi, Τεχεράνη, Ιράν, 04/10/2018.

**Απολογισμός της Πορείας 21/2
& Κάλεσμα σε Πανελλαδική**

Συνέλευση

Ανοιχτή Συνέλευση στα Γιάννενα ενάντια στις εξορύξεις πετρελαίου

Για όλους εμάς που αγωνιζόμαστε καιρό τώρα ενάντια στη λεηλασία της φύσης και των ζώων μας, ο περασμένος μήνας έκλεισε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Στις 21 Φεβρουαρίου, άνθρωποι από όλα τα μέρη της Ελλάδας, διένυσαν πολλά χιλιόμετρα για να βρεθούν στα Προπύλαια, στο κέντρο της Αθήνας και να φωνάξουν ένα δυνατό «όχι» στην καταστροφή που φέρνουν οι εξορύξεις, στην καταστροφή που φορώντας τον μανδύα της «ανάπτυξης» έρχεται να ισοπεδώσει το παρόν και το μέλλον μας. Από πόλεις και χωριά της Ηπείρου, από όλη την Αττική, ακόμη και από την Ιθάκη και την Κεφαλονιά, 2.000 άνθρωποι, με παλμό και ενεργητικότητα, γέμισαν το κέντρο και διακήρυξαν πως δεν πρόκειται να αφήσουν κράτος και μεγαλοπετρελαϊκές να πατήσουν πάνω στις ζωές τους.

Από την πλευρά μας, σαν Ανοιχτή Συνέλευση στα Γιάννενα ενάντια στις εξορύξεις, έχοντας ένα από τα μεγαλύτερα μπλοκ στη δυναμικότερη αυτή πορεία, δηλώσαμε για άλλη μια φορά ενάντιοι στο μύθο της ανάπτυξης. Στο μύθο που στην πραγματικότητα σημαίνει την εκμετάλλευση όλων μας για το κέρδος των πετρελαϊκών. Για άλλη μία φορά, δηλώσαμε πως η ενέργεια δεν είναι πηγή πλουτισμού για κράτος και κεφάλαιο, είναι αγαθό της κοινωνίας.

Οι αγώνες μας έχουν αποτέλεσμα και για αυτό μας φοβούνται. Φαίνεται από τις δηλώσεις της «Καθημερινής» περί «μόλις 100 μεταφερόμενων αντιδρώντων» που διαψεύστηκαν οικτρά από το πλήθος των 2.000 ατόμων της πορείας. Φαίνεται, επίσης, από τις χορηγίες που πραγματοποιούν τα ΕΛ.ΠΕ. σε μια προσπάθεια χειραγώγησης της κοινωνίας που, όμως, ήδη αντιδρά. Από τη «γκρίνια» της Repsol ότι εξαιτίας των αντιδράσεων έχει χάσει ήδη 4 εκατομμύρια ευρώ. Φαίνεται, τέλος, από την απόλυτη σιωπή

των ΜΜΕ, που δεν αναφέρθηκαν ούτε για ένα λεπτό στους 2.000 ανθρώπους που συγκεντρώθηκαν πριν λίγες μέρες στο κέντρο της πρωτεύουσας.

Και θα συνεχίσουμε ακόμη πιο δυναμικά. Θα συνεχίσουμε να μεγαλώνουμε ένα κίνημα που δομείται από τον καθένα από εμάς, αμεσοδημοκρατικά. Από ελεύθερους και ισότιμους ανθρώπους που αποφασίζουν για τις τύχες τους.

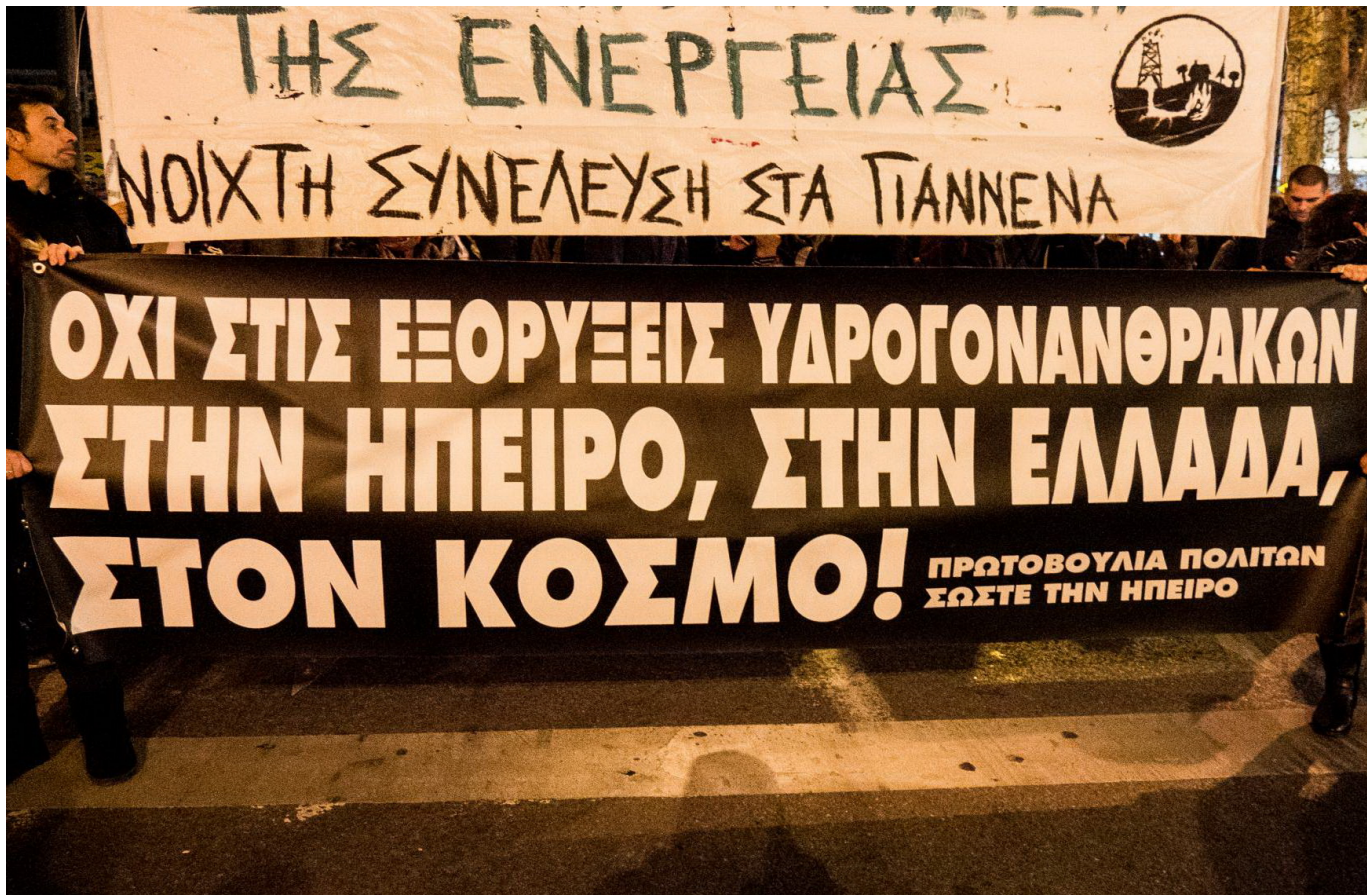
Για αυτό, καλούμε από όλη τη χώρα, άτομα και συλλογικότητες, σε **συνέλευση στα Γιάννενα στις 13 Μαρτίου, 8μ.μ.** στον Ελεύθερο κοινωνικό χώρο Αλιμούρα, για τη διοργάνωση ακόμη μεγαλύτερης πανελλαδικής πορείας, αυτή τη φορά στην πρωτεύουσα της Ηπείρου, ενάντια στις εξορύξεις.

Η ενέργεια είναι αγαθό όλης της κοινωνίας και μόνο εμείς έχουμε το δικαίωμα να αποφασίζουμε για αυτήν και για τις ζωές μας!

Φωτογραφίες: Νίκος Θετάκης

Ενέργεια για τι και για ποιον;

Τάσος Κεφαλάς

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Επανέναρξη

των έργων στον άνω ρου του Αχελώου με ενεργειακό μανδύα, ερευνητικές γεωτρήσεις

για υδρογονάνθρακες στην Ήπειρο και αλλού, διασυνδέσεις νησιών του Αιγαίου και

«μικρή» ηλεκτρική διασύνδεση Κρήτης-Πελοποννήσου, ένταση της

δραστηριότητας
εγκατάστασης βιομηχανικών ΑΠΕ, πώληση λιγνιτικών ή και Υ/Η
μονάδων της ΔΕΗ,
σχέδιο Μυτιληναίου για τρίτη μονάδα φυσικού αερίου στην
Αντίκυρα Βοιωτίας,
αγωγός ΤΑΡ, ηλεκτρική διασύνδεση και νέος αγωγός φυσικού
αερίου (Μ. Ανατολή –
Κύπρος – Κρήτη – Ηπειρωτική Ελλάδα – Ευρώπη), ριζική
αναδιάρθρωση του
νομοθετικού πλαισίου και της αγοράς ενέργειας. Είναι μερικές
μόνο από τις
μικρές και μεγάλες ψηφίδες, που συνθέτουν το ενεργειακό τοπίο
του σήμερα. Με
την κινηματική αντίδραση να μην μπορεί, συνήθως, να υπερβεί
ιδιαίτερες τοπικές
– θεματικές – ιδεολογικές προσεγγίσεις ή να εγκλωβίζεται στο
δίλημμα «ορυκτά
καύσιμα ή πράσινη ανάπτυξη», η ανάπτυξη μιας γενικευμένης
συζήτησης για τα ενεργειακά είναι κάτι παραπάνω από αναγκαία.

Τι
θα μπορούσε, όμως, να είναι ζητούμενο σε έναν τέτοιο δημόσιο
διάλογο, που να
είναι ουσιωδώς χρήσιμο, ανεξάρτητα από την έκβαση των
επιμέρους «μαχών»; Σε
πρώτο επίπεδο, αναζητούμε τους λόγους που εξηγούν τις
κυρίαρχες πολιτικές στον
τομέα της ενέργειας και, ιδιαίτερα, τη διασύνδεσή τους με το
αφήγημα της
ανάπτυξης. Έμμεσα, όμως, ψηλαφούμε τους βασικούς στόχους μιας
εναλλακτικής
πολιτικής και προσπαθούμε να περιγράψουμε το τοπίο, μέσα από
το οποίο αυτή
μπορεί, από αόριστη ιδέα, να γίνει πράξη.

**Β. ΠΟΙΟΣ ΣΧΕΔΙΑΖΕΙ ΤΙ; Η ΚΙΝΗΤΗΡΙΑ ΔΥΝΑΜΗ ΤΩΝ
ΑΛΛΑΓΩΝ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝΤΑΙ**

Είναι

προφανές ότι μια τέτοια διερεύνηση δεν μπορεί να είναι ουσιαστική αν δεν

συνυπολογίσει τους βασικούς παράγοντες, που καθόρισαν τις εξελίξεις στον τομέα

της ενέργειας στη χώρα μας, ιδιαίτερα τις δύο τελευταίες δεκαετίες των ραγδαίων

αλλαγών. Οπότε, δεν είναι άσκοπο να θυμίσουμε ότι μακροχρόνιος εθνικός

ενεργειακός σχεδιασμός –εγκεκριμένος σύμφωνα με τις προβλέψεις του ν.

2773/1999, άρθρο 3– δεν υπήρξε ποτέ ως σήμερα. Στη θέση του υπήρξαν επιμέρους

στοχεύσεις (κυρίως, «πριμοδότησης» μιας ανεξέλεγκτης διείσδυσης των ΑΠΕ) και

περιοδικές εκθέσεις περιγραφής της κατάστασης και εξέτασης σεναρίων, που ποτέ

δεν πήραν τη μορφή ενός συνεκτικού και δεσμευτικού σχεδίου. Αν και δεν υπάρχουν

αυταπάτες ως προς τον χαρακτήρα και την κατεύθυνση που θα είχε ένας τέτοιος

εθνικός ενεργειακός σχεδιασμός, είναι σαφές ότι το πεδίο προσφέρθηκε –σκόπιμα–

«καθαρό» για μια ανεμπόδιστη διαμόρφωση από άλλους «εξωγενείς» παράγοντες.

Οι

παράγοντες αυτοί ήταν και είναι, ουσιαστικά, δύο:

- Ο πρώτος, η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με ένα πλέγμα οδηγιών και σκληρών ρυθμίσεων για τη λεγόμενη «απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας» –διανθισμένη με ορισμένα μέτρα για την «αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής»–, πολιτική που αποσκοπεί στην ενδυνάμωση της θέσης της Ευρώπης και, ιδιαίτερα, των βιομηχανικών χωρών της, στο

πλαίσιο του παγκόσμιου
οικονομικού ανταγωνισμού.

- Ο δεύτερος, οι επιδιώξεις των οικονομικών ομίλων που δραστηριοποιούνται στον ενεργειακό τομέα, από τους οποίους δεν πρέπει να εξαιρέσουμε την –παλιότερα αμιγώς κρατική και σήμερα μερικώς ιδιωτικοποιημένη– ΔΕΗ, που διαγκωνίζονται μεταξύ τους για τη διασφάλιση πλεονεκτημάτων, τόσο στην παραγωγή, όσο και στην εμπορία ενέργειας.

Γ. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ

Ας

επιχειρήσουμε να δούμε, μέσα από αυτό το πρίσμα, ορισμένες χαρακτηριστικές ενεργειακές επιλογές – δραστηριότητες, χωρίς να μιλήσουμε καθόλου για τις περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις, παρότι αποτελούν την πιο συνηθισμένη αιτία των αντιδράσεων:

α) Τα έργα στον άνω ρου του Αχελώου, σε

συνδυασμό ή μη με το φαραωνικό σχέδιο της εκτροπής προς τον κάμπο της

Θεσσαλίας, έχουν μια ενεργειακή πτυχή: την κατασκευή δύο νέων φραγμάτων – Υ/Η

έργων, πρώτα στη Μεσοχώρα (160 MW) και μετά στη Συκιά (130 MW). Εδώ και 35

χρόνια, κράτος και ΔΕΗ έχουν ανάγκη σε μείζον θέμα τη λειτουργία τους, παρότι

και σαν εγκατεστημένη ισχύς και σαν προσδοκώμενη παραγωγή ενέργειας

αντιπροσωπεύουν ποσοστό ασήμαντο για να συνδέεται με την ενεργειακή επάρκεια

της χώρας. Την ίδια στιγμή, στη λεκάνη του ίδιου ποταμού, λειτουργούν επί

δεκαετίες άλλα τέσσερα μεγάλα φράγματα της ΔΕΗ (σε Ταυρωπό,

Κρεμαστά, Καστράκι, Στράτο) και δύο μικρότερα ιδιωτικά (ΤΕΡΝΑ, ΜΗΧΑΝΙΚΗ), ενώ πριν λίγο καιρό αδειοδοτήθηκε τεράστιο, διπλό αντλησιοταμιευτικό έργο της ΤΕΡΝΑ, ισχύος 680 MW!

Πολύ απλά: το κράτος και η ΔΕΗ εξακολουθούν να λειτουργούν με όρους της δεκαετίας του '50, όταν –με τη δικαιολογία της συγκρότησης εθνικού δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας και του εξηλεκτρισμού της περιφέρειας– θεωρήθηκε αυτονόητο η ΔΕΗ να έχει τον πρώτο και αποκλειστικό λόγο στη διαχείριση των νερών όλων των ποταμών.

β) Το σχέδιο κατασκευής μονάδων λιθάνθρακα και το πρόγραμμα «Ήλιος» προωθήθηκαν κεντρικά και προέβλεπαν: το πρώτο, τη δημιουργία –σε χώρα παραγωγό λιγνίτη– 7 μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με εισαγόμενο λιθάνθρακα, συνολικής ισχύος 4.860 MW και το δεύτερο την κατασκευή γιγαντιαίων φωτοβολταϊκών εγκαταστάσεων, ισχύος 10.000 MW, σε ανεκμετάλλευτες δημόσιες και δημοτικές εκτάσεις. Και τα δύο σχέδια δεν αποσκοπούσαν, κυρίως, στην κάλυψη υφιστάμενων εθνικών ενεργειακών αναγκών, αλλά σε λογικές εξαγωγής ενέργειας και βίαιης αναδιάρθρωσης της αγοράς ενέργειας με την απόκτηση σημαντικού μεριδίου από το ιδιωτικό κεφάλαιο. Οι σχεδιασμοί αποσύρθηκαν σχετικά γρήγορα, αν και για τις μονάδες λιθάνθρακα χρειάστηκε να «βάλει το χέρι» του ένα ισχυρό πανελλαδικό κίνημα, αξιομνημόνευτο για τον

χαρακτήρα του, τον προσανατολισμό, τη μαζικότητα και την αποτελεσματικότητά του.

γ) Η εισαγωγή

του φυσικού αερίου στην ηλεκτροπαραγωγή ήταν μια άλλη κεντρική επιλογή, που επιβλήθηκε βίαια και σε σύντομο χρονικό διάστημα, από μια άποψη σαν απάντηση στην αποτυχία του

«λιθανθρακικού» σεναρίου και για τις ανάγκες εξισορρόπησης του δικτύου,

εξαιτίας της κυμαινόμενης παραγωγής των ΑΠΕ. Το αξιοσημείωτο είναι ότι αυτό

έγινε σε βάρος μιας πιο ορθολογικής και οικονομικής διαχείρισης, που θα επέβαλλε

το μεγαλύτερο μέρος του εισαγόμενου φυσικού αερίου να καλύπτει άμεσα τις

ενεργειακές ανάγκες –δηλαδή με πολύ λιγότερες απώλειες– και όχι έμμεσα, μέσω

της ηλεκτροπαραγωγής, που κατανάλωνε το 75% του συνόλου. Η άλλη αξιοσημείωτη

πτυχή είναι ότι οι εγκατεστημένες μονάδες φυσικού αερίου στηρίζονται σε

μηχανισμούς επιδότησης και ενίσχυσης –της τάξης των 50.000 €/MW ετησίως–, για

να παραμένουν σε καθεστώς διαθεσιμότητας ισχύος, με τον μέσο συντελεστή

χρησιμοποίησής τους, το 2017, να είναι μόλις 37%.

Παρ’

όλα αυτά, οικονομικοί παράγοντες και μέσα εκθειάζουν την πολύ πρόσφατη επιλογή

του ομίλου Μυτιληναίου να κατασκευάσει και τρίτη μονάδα φυσικού αερίου, στην

Αντίκυρα, ισχύος 650 MW. Επιλογή που εναρμονίζεται με την επιδίωξη του ομίλου

να αμφισβητήσει τη δεσπόζουσα θέση της ΔΕΗ και να εξαπλωθεί,

μέσω του εμπορικού του βραχίονα Protergia, στην εγχώρια και διεθνή αγορά. Πρόκειται για τον όμιλο που διαθέτει άλλες δύο μονάδες φυσικού αερίου στα διυλιστήρια των Αγίων Θεοδώρων (ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ), που δραστηριοποιείται στην εισαγωγή και εμπορία φυσικού αερίου και που επέλεξε να προμηθεύεται φτηνά ρεύμα από τη ΔΕΗ για το εργοστάσιο αλουμίνας στην Αντίκυρα, ενώ στην ίδια εγκατάσταση διέθετε την πρώτη δική του μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας –ως αυτοπαραγωγός–, που στη συνέχεια πέτυχε να αποχαρακτηρισθεί και να ενταχθεί στο προνομιακό καθεστώς των ΑΠΕ και ΣΗΘΥΑ (συμπαραγωγή ηλεκτρισμού-θερμότητας υψηλής απόδοσης).

δ) Η ανάπτυξη αιολικών εγκαταστάσεων, βιομηχανικού τύπου ή ΒΑΠΕ, όπως συνηθίσαμε να τις αποκαλούμε, σε όλες τις βουνοκορφές είναι κλασικό παράδειγμα ανεξέλεγκτης και «από τα πάνω» υλοποίησης ενεργειακής δραστηριότητας, ισχυρά επιδοτούμενης και προστατευόμενης, η οποία εξακολουθεί να μην μπορεί να αποδείξει τη χρησιμότητά της, χωρίς την υποστήριξη νέων βλαπτικών παρεμβάσεων, όπως τα υβριδικά και αντλησιοταμιευτικά έργα, σαν αυτό που προαναφέρθηκε. Πολύ πρόσφατα, θεσμοθετήθηκε η «δημοπράτηση» έργων ΑΠΕ, διαδικασία που έχει να κάνει, όμως, με την προτεραιότητα υλοποίησης των έργων και όχι με τον χαρακτήρα, το μέγεθος και τη χωροθέτησή τους.

ε) Η υπογραφή συμβάσεων για την έρευνα και την εξόρυξη υδρογονανθράκων είναι το πιο

πρόσφατο ενεργειακό αφήγημα, με το οποίο επιχειρείται η εξοικείωση με ένα παραγωγικό μοντέλο, του οποίου τα όρια και οι συνέπειες έχουν δοκιμαστεί, ιδιαίτερα όταν επιχειρήθηκε να υλοποιηθεί σε χώρες οικονομικά αδύναμες, χωρίς εναλλακτικές λύσεις και σε συνθήκες ανύπαρκτης παραγωγικής αυτάρκειας. Όσοι «ποντάρουν» στα πιθανά οικονομικά οφέλη, αγνοούν, προφανώς, τον ευμετάβλητο χαρακτήρα τους και την άνιση κατανομή τους, παρά τα περί του αντιθέτου υποστηριζόμενα (π.χ. ότι θα ενισχύουν το εθνικό συνταξιοδοτικό σύστημα). Κι ως μην μας διαφεύγει και τούτο: ο μοναδικός εγχώριος πετρελαϊκός όμιλος με περιορισμένη συμμετοχή του δημοσίου (ΕΛ.ΠΕ.), αναζητεί αγοραστές αυτού του ποσοστού, αφού πρώτα λειτούργησε σαν όχημα εξυπηρέτησης των συμφερόντων του ομίλου Λάτση, με την περίφημη συγχώνευση του 1998.

Δ. ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΣΕ ΝΕΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Οι παραπάνω επιλογές, όπως και πολλές άλλες, δεν αποτελούν παρά τα μέρη ενός μεγάλου παζλ, που έχει στο επίκεντρο την παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας, επιλογές που υλοποιούνται μέσα σε ένα περιβάλλον που έχει θεοποιήσει την ανάπτυξη, την αύξηση του ΑΕΠ, τη διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας των οικονομιών κ.λπ. και για να υπηρετήσει αυτές τις έννοιες. Την ίδια στιγμή, αυτό που προτείνεται σαν αντίδοτο, από κάποιες πλευρές, είναι η «πράσινη» ή

«βιώσιμη» ή «αειφόρος» ανάπτυξη. Αυτόματα, δημιουργείται η ανάγκη να περάσουμε από το μερικό στο γενικό και να δούμε την αλληλεξάρτηση των επιμέρους ενεργειακών «επεισοδίων».

Ο σκοπός είναι διπλός: αφενός, να εξηγηθούν πιο σφαιρικά αυτά που συμβαίνουν γύρω μας και, αφετέρου, να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την αντιμετώπισή τους. Το γεγονός ότι τα διάφορα «περιστατικά» δεν εκδηλώνονται συνεχώς στον ίδιο χώρο και ότι ένα νέο ανθρώπινο δυναμικό δραστηριοποιείται, εξηγεί το γιατί αυτός ο διάλογος αναζωπυρώνεται, κατά διαστήματα, αυτή τη φορά σε νέες, πολύ πιο δυσμενείς συνθήκες.

Γράφοντας αυτές τις γραμμές, η μνήμη με οδηγεί 10-12 χρόνια πίσω, στο μέσο της περασμένης δεκαετίας, όταν και τότε είχαν ανοίξει πολλά «μέτωπα» στον τομέα της ενέργειας, ανάμεσά τους και αυτό του λιθάνθρακα. Τότε οι «Πολίτες κατά του λιθάνθρακα» είχαν στην προμετωπίδα της καμπάνιας τους το ερώτημα «**Ενέργεια για τι και για ποιον;**». Τώρα, συνειδητοποιώ ότι πρέπει να ήταν από τις λίγες καμπάνιες που δεν είχαν συνδέσει τα αιτήματά τους με ένα «ανάθεμα» ή με ένα «ζήτω», αλλά με ένα ερώτημα.

Τι σχέση, όμως, έχει το τότε με το σήμερα; Μπορούν προβληματισμοί του τότε να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση πραγματικών αναγκών του σήμερα ή πρόκειται, απλά, για μια νοσταλγική επιστροφή σε έναν νικηφόρο αγώνα του παρελθόντος; Για να

απαντήσουμε σε αυτό θα μας βοηθούσε να δούμε, σε αδρές γραμμές, το τι συνέβαινε τότε και τι συμβαίνει σήμερα.

Το ενεργειακό τοπίο την περασμένη δεκαετία

Την περίοδο αυτή, κυριάρχησαν τα θέματα του λιθάνθρακα, της αδειοδότησης μεγάλου αριθμού ιδιωτικών μονάδων ηλεκτροπαραγωγής με φυσικό αέριο, η επέλαση των αιολικών στον ηπειρωτικό και νησιωτικό χώρο, η προώθηση μεγάλων και μικρών Υ/Η έργων και η ηλεκτρική διασύνδεση των νησιών. Εξωτερικά αντιφατικές επιλογές, καθόλα εξηγήσιμες όμως, κάτω από το πρίσμα που περιγράψαμε στην αρχή.

Όλες οι παραπάνω επιλογές ήταν στενά δεμένες με τον στόχο της απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας, με την ορμητική είσοδο ιδιωτών, με την ανάπτυξη διακρατικών υποδομών, κυρίως δικτύων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, αλλά και έργων όπως το περίφημο πρόγραμμα «Ήλιος».

Ακολούθησε η περίοδος της οικονομικής κρίσης και της επιτήρησης. Τα πρώτα χρόνια αυτής της περιόδου, μέσα σε περιβάλλον αβεβαιότητας και περιορισμένης οικονομικής ρευστότητας, σημειώθηκε κάποια κάμψη στις επενδύσεις σε ΑΠΕ και κάποια καθυστέρηση σε κρατικές υποδομές. Από την άλλη πλευρά, όμως, ολοκληρώθηκαν τα βασικά έργα φυσικού αερίου και προχώρησε η ενοποίηση ευρωπαϊκής – εθνικής

νομοθεσίας, παράλληλα με την ωρίμανση ενός άτυπου σχεδιασμού.

Το ενεργειακό τοπίο σήμερα

Σήμερα,

συνεχίζονται οι αλλαγές και οι ανακατατάξεις, σε όλο το φάσμα, οι οποίες

υπαγορεύονται:

- Από την ανάγκη διασφάλισης της πρόσβασης στους ενεργειακούς πόρους.
- Από την επιδίωξη μεγαλύτερου ελέγχου της αγοράς από τους πιο ισχυρούς «παίκτες».
- Από την πρόθεση να φανεί ότι αντιμετωπίζεται σοβαρά η κλιματική αλλαγή.

Αυτό,

όμως, που –κατά βάθος– υπηρετούν, είναι:

- Την απρόσκοπτη λειτουργία του συστήματος.
- Τη χρήση της ενέργειας σαν προϊόν μιας αυτόνομης αγοράς που πρέπει διαρκώς να αναπτύσσεται, και όχι σαν μέσο κάλυψης υπαρκτών αναγκών στην παραγωγή, στις μεταφορές και στην καθημερινή μας ζωή.
- Μια μερική προσαρμογή των ακραίων αναπτυξιακών πολιτικών στην πιο ήπια εκδοχή της –υποτίθεται– βιώσιμης ανάπτυξης.

Αποτιμώντας

τα αποτελέσματα αυτών των πολιτικών, σε ό,τι αφορά τη συντριπτική πλειοψηφία

της κοινωνίας, δεν μπορεί παρά να τα βρούμε εξαιρετικά πενιχρά, αφού:

- Οι περιορισμοί στη χρήση άνθρακα είναι μικροί.
- Έχουμε τεράστια διείσδυση του φυσικού αερίου (νέοι αγωγοί, σταθμοί LNG και LPG, επενδύσεις στο σχιστολιθικό αέριο κ.λπ.).
- Η βιομηχανία των πυρηνικών παραμένει στο απυρόβλητο, σε κραυγαλέα αντίθεση με τα αντιπυρηνικά κινήματα περασμένων δεκαετιών.
- Η βιομηχανία των ΑΠΕ αναπτύσσεται μόνο χάρη στη νομική και οικονομική προνομή της.

Αποτέλεσμα

όλων αυτών είναι η παγίωση ενός καθεστώτος εξάρτησης, στο οποίο τη σφραγίδα βάζουν οι διακρατικές υποδομές –κυρίως, αγωγοί φυσικού αερίου και δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας– και, στο επίπεδο της ΕΕ, το «σκληρό» νομοθετικό πλαίσιο. Καθώς η ενέργεια είναι μια κρίσιμη παράμετρος για τη λειτουργία των οικονομιών, η εξάρτηση δεν παραμένει στο επίπεδο αυτό, αλλά επεκτείνεται στη σφαίρα της πολιτικής, της στρατιωτικής ισχύος κ.λπ.

Κατά

συνέπεια, **οι αλλαγές –ακόμη και σε ζητήματα περιφερειακών ενεργειακών πολιτικών– είναι ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα, σε σημείο τέτοιο, ώστε να είναι αδύνατο να σκεφτούμε ότι μπορούν να πραγματοποιηθούν, χωρίς να διαταραχθεί το συνολικό status quo.** Και κάπου εδώ, τελειώνουμε με τις διαπιστώσεις...

Ε. ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΔΙΕΞΟΔΟ

Αναζητώντας

διέξοδο, δεν μπορεί παρά να σκεφτούμε τις αιτίες της δημιουργίας όλου αυτού, που θα μπορούσαμε να τις κωδικοποιήσουμε ως εξής:

- Αδιαμφισβήτητα το κυρίαρχο αναπτυξιακό μοντέλο.
- Η πολιτική και οικονομική κυριαρχία των ωφελουμένων από αυτό το μοντέλο.
- Η μορφή της πολιτικής και κοινωνικής συγκρότησης, που λειτουργεί σε όφελος του κεφαλαίου, δημιουργεί συνθήκες νέας φτώχειας, περιθωριοποιεί μεγάλα τμήματα της κοινωνίας, συμπιέζει δημοκρατικές και κοινωνικές κατακτήσεις προηγούμενων περιόδων.

Μιλώντας

πάντα για τα προβλήματα του ενεργειακού τομέα και όχι εφ' όλης της ύλης, θα πρέπει να πούμε ότι έχουν μια μακριά ιστορία. Ενώ και η ιστορία των κοινωνικών και πολιτικών αγώνων, από τον περασμένο αιώνα μέχρι σήμερα, έχει να επιδείξει πολλά και σοβαρά εγχειρήματα υπέρβασης προβλημάτων αντίστοιχων αυτών που μας απασχολούν και σήμερα, κάποια εκ των οποίων (εγχειρημάτων) ευαγγελίστηκαν την πλήρη κοινωνική και οικονομική απελευθέρωση. Η αποτίμηση του χαρακτήρα και των αποτελεσμάτων αυτών των εγχειρημάτων είναι επιβεβλημένη και, ήδη, γίνεται, ιδιαίτερα μετά την πλήρη κατάρρευση του μοντέλου-καθεστώτος, που προέκυψε σαν προϊόν της Οκτωβριανής επανάστασης και την πολιτική-ιδεολογική ηγεμονία του

νεοφιλελευθερισμού.

Εκείνο

που τείνει να αποδειχθεί προβληματικό, σε βάθος χρόνου, δεν είναι το ότι σήμερα

δεν υπάρχουν έτοιμες νέες απαντήσεις, σε όλες τις ερωτήσεις.

Είναι το ότι, σε πολλές περιπτώσεις, μένει έξω από τη **συζήτηση η κριτική στη λογική της ανάπτυξης, λογική που χαρακτηρίζει τόσο τον καπιταλισμό, όσο και τις κοινωνίες που επιδίωξαν να τον «διορθώσουν» ή να τον υπερβούν.** Και αυτό το επιβεβαιώνουν

οι πολιτικές και τα πεπραγμένα των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού», αλλά

και χωρών με εθνικο-ανεξαρτησιακά χαρακτηριστικά και φιλολαϊκό προσανατολισμό.

Ένα

πολιτικο-κοινωνικό ρεύμα αντιτάσσει αυτό που περιγράφεται ως «πράσινη» ή «βιώσιμη»

ή «αιιφόρα» ανάπτυξη. Στην ουσία, αυτό που σημαδεύει αυτήν την αντίληψη είναι η

αναζήτηση του βέλτιστου σημείου, μέχρι το οποίο η καταστροφή είναι επιτρεπτή.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι υπάρχει μια γενικευμένη αντίδραση σε όλες τις

ενεργειακές δραστηριότητες, γεγονός που –εκτός των άλλων– δημιουργεί ενοχές στα

κινήματα και, πολλές φορές, τα ωθεί σε επιλεκτική στάση, που τα κάνει ευάλωτα

στην κριτική των αντιπάλων τους.

Συμπερασματικά,

αυτό που προκύπτει σαν σημαντική προϋπόθεση ενός συνολικού αντίλογου των

δυνάμεων των κινημάτων και της πολιτικής αμφισβήτησης, είναι η **καθολική απόρριψη της έννοιας της ανάπτυξης**

και η μετάβαση, όχι στον πρωτογονισμό –όπως μας προσάπτουν–, αλλά σε

κοινωνικούς σχηματισμούς που δεν θα χαρακτηρίζονται από την εκμετάλλευση ανθρώπου σε άνθρωπο, ούτε και από την εξουσιαστική σχέση του ανθρώπου πάνω στη φύση. Το πώς θα φτάσουμε ως εκεί, δεν το ξέρω. Όσο δυσκολεύομαι, όμως, να φανταστώ ότι αυτό θα είναι προϊόν μιας σειράς μικρών «λιποταξιών» από την αναπτυξιακή κούρσα, άλλο τόσο είμαι βέβαιος ότι δεν μπορεί να είναι προϊόν μιας προκαθορισμένης επαναστατικής διαδικασίας.

ΣΤ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ: ΧΡΕΙΑΖΟΜΑΣΤΕ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΜΕ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΛΟΓΟ

Όσο πιο σύνθετα είναι τα προβλήματα, τόσο πιο σύνθετη γίνεται και η προσπάθεια εκφοράς ουσιαστικού λόγου από τα κινήματα. Ο τομέας της ενέργειας είναι τομέας σύνθετος, οπότε δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι στο πεδίο αυτό δοκιμάζεται σκληρά και η συνθετική ικανότητα των κινημάτων.

Την τελευταία δεκαετία, περίοδο για την οποία έχω προσωπική αντίληψη, υπήρξαν αρκετές απόπειρες διατύπωσης ενός ενιαίου λόγου για τα ζητήματα της ενέργειας. Φοβάμαι ότι οι πιο παλιές από αυτές* υπήρξαν πιο ουσιαστικές από κάποιες πρόσφατες, παρότι ο γενικευμένος κινηματικός προβληματισμός έκανε τα πρώτα του βήματα. Και τότε και τώρα, όμως, απείχαμε και απέχουμε πάρα πολύ από το σημείο του να μπορούμε να διατυπώσουμε έναν συνολικό, συνεκτικό αντίλογο.

Δεν

είναι μυστικό ότι σε πολλές περιπτώσεις κυριαρχεί ο τακτικισμός και ένας στενός ωφελιμισμός. Στο όνομα των συνθέσεων και της ευρύτητας των συμμαχιών,

«κουκουλώνονται» ουσιαστικές αντιθέσεις, όμως η ενότητα που επιτυγχάνεται είναι

επιφανειακή και ανίσχυρη. Το βλέπουμε στην επιχειρηματολογία κατά των ΒΑΠΕ, το

βλέπουμε και στην επιχειρηματολογία κατά των εξορύξεων υδρογονανθράκων. Όπως το

έχουμε δει και σε άλλους τομείς, όπως η διαχείριση του νερού ή η διαχείριση των

αποβλήτων.

Ας

μη φοβηθούμε, λοιπόν, τον ανοιχτό διάλογο και ας τολμήσουμε να αμφισβητήσουμε

και τις καθιερωμένες πρακτικές και τον συνήθη λόγο των κινημάτων. Για το καλό

μας...

* Παρέμβαση 26 φορές και κινήσεων πολιτών για τα ζητήματα της ενέργειας (21/4/2009), Παρέμβαση 31 φορές και κινήσεων πολιτών στο σχέδιο

νόμου για τις ΑΠΕ (Μάιος 2010)

(Το κείμενο αυτό βασίστηκε σε παρέμβαση, που έγινε στα Γιάννενα, στις 10/2/2018, στον Ε.Κ.Χ. Αλιμούρα, σε εκδήλωση της Χειρονομίας-Αντιεξουσιαστικής Κίνησης)

Το παρόν κείμενο δημοσιεύεται στο τεύχος της Βαβυλωνίας #20

Ο Ζακ Ρανσιέρ για τα Κίτρινα Γιλέκα

Ζακ Ρανσιέρ

Πρώτη δημοσίευση στο Analyse Opinion Critique. Μετάφραση από Verso.

Οι αρετές του μη εξηγήσιμου – σχετικά με τα Κίτρινα Γιλέκα

Να εξηγήσουμε τα Κίτρινα Γιλέκα; Μα τι υποτίθεται ότι πρέπει να εξηγήσουμε; Να διατυπώσουμε τους λόγους για τους οποίους συμβαίνουν πράγματα τα οποία δεν περιμέναμε; Στην πραγματικότητα, σπάνια λείπουν τέτοιου είδους λόγοι. Και μάλιστα υπάρχουν άφθονοι λόγοι ώστε να εξηγήσει κανείς το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων: η ζωή στις περιοχές της περιφέρειας, τις εγκαταλειμμένες από τη συγκοινωνία και τις δημόσιες υπηρεσίες και στερημένες από τοπικά μαγαζιά, η κούραση από τις μακρές μετακινήσεις από και προς τη δουλειά, η εργασιακή ανασφάλεια, οι ανεπαρκείς αμοιβές ή οι μη αξιοπρεπείς συντάξεις, η χρεωμένη ύπαρξη, η δυσκολία να τα βγάζεις πέρα...

Υπάρχουν, σίγουρα, πολλοί λόγοι που κάποιος υποφέρει. Αλλά το να υποφέρεις είναι ένα πράγμα, ενώ το να πάψεις πια να υποφέρεις είναι κάτι εντελώς διαφορετικό. Είναι μάλλον το αντίθετο. Έτσι οι πλευρές του πόνου, του να υποφέρει κανείς, οι οποίες σημειώνονται για να εξηγήσουν την εξέγερση, θα μπορούσαν εξίσου να παρατεθούν για να εξηγήσουν την απουσία του: **τα άτομα που υπόκεινται σε τέτοιες συνθήκες ύπαρξης δεν έχουν κανονικά τον χρόνο ή την ενέργεια για να εξεγερθούν.**

Αυτό το κίνημα, το οποίο διέψευσε όλες τις προσδοκίες, δεν συνδέεται με διαφορετικούς λόγους από ό,τι με εκείνους που τροφοδοτούν τη φυσιολογική τάξη των πραγμάτων. Οι λόγοι πίσω από το κίνημα ήταν, επίσης, λόγοι που εξηγούσαν την ακινησία.

Οι λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι κινητοποιούνται αποτελούν εξίσου λόγους για τους οποίους δεν κινητοποιούνται. Το γεγονός αυτό δεν αποτελεί μια απλή αντίφαση αλλά, πολύ περισσότερο, την καρδιά της ερμηνευτικής λογικής. Δεν συνέβη τίποτα που δεν ήταν ήδη γνωστό, κάτι το οποίο οδηγεί εκείνους που κλίνουν προς τη Δεξιά να συμπεραίνουν πως αυτό το κίνημα δεν είχε λόγο ύπαρξης, ενώ εκείνους που κλίνουν προς την Αριστερά να θεωρούν πως είναι απολύτως δικαιολογημένο -αλλά ότι δυστυχώς συνέβη σε κακή χρονική στιγμή και καθοδηγείται από τους λάθος ανθρώπους με λάθος τρόπο.

Όπως πάντα, υπάρχουν οι ίδιες δύο σχολές σκέψης: εκείνοι οι οποίοι δεν γνωρίζουν γιατί οι άνθρωποι κινητοποιούνται κι εκείνοι οι οποίοι γνωρίζουν για λογαριασμό τους.

Ορισμένες φορές θα έπρεπε να κοιτάμε τα πράγματα από την ανάποδη πλευρά: ξεκινώντας ακριβώς από το γεγονός ότι εκείνοι οι οποίοι εξεγείρονται δεν έχουν περισσότερο λόγο να το κάνουν απ' όσο να μην το κάνουν -και συχνά ακόμη λιγότερο. Κι από αυτό το σημείο εκκίνησης, να μην ψάχνουμε τους λόγους εκείνους που μας επιτρέπουν να φέρνουμε τάξη σε αυτή την αταξία, αλλά περισσότερο να ψάξουμε τι μας λέει αυτή η αταξία για την κυρίαρχη τάξη των πραγμάτων και την τάξη των επεξηγήσεων, που συνήθως τη συνοδεύει.

Περισσότερο από κάθε άλλο κίνημα τα τελευταία χρόνια, το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων είναι η δράση των ανθρώπων που κανονικά δεν κινητοποιούνται: ούτε εκπρόσωποι συγκεκριμένων κοινωνικών τάξεων ούτε ομάδες γνωστές που παραδοσιακά αγωνίζονται. Άντρες και γυναίκες μέσης ηλικίας σαν αυτούς που συναντούμε κάθε μέρα στον δρόμο, στα εργοτάξια και στα πάρκινγκ, που το μόνο διακριτικό τους σημάδι είναι ένα ένδυμα που κάθε οδηγός είναι απαραίτητο να κατέχει. Αυτό που τους έθεσε σε κίνηση ήταν το πιο πεζό, το πιο γειωμένο από όλα τα ζητήματα, η τιμή των καυσίμων: ένα σύμβολο της αφοσίωσης αυτής της μάζας στην κατανάλωση που ανακατεύει το στομάχι των διακεκριμένων διανοούμενων· επίσης, ένα σύμβολο της

κανονικότητας στην οποία βασίζεται ο ήρεμος ύπνος των ηγεμόνων μας: αυτή η σιωπηλή πλειοψηφία, φτιαγμένη από διασκορπισμένα άτομα χωρίς καμία μορφή συλλογικής έκφρασης, χωρίς άλλη φωνή ή ψήφο εκτός από αυτό που μετράται κατά καιρούς στις δημοσκοπήσεις ή στα εκλογικά αποτελέσματα.

Οι εξεγέρσεις δεν έχουν λόγους· έχουν όμως λογική. Κι αυτή συνίσταται ακριβώς στο σπάσιμο των πλαισίων, μέσα στα οποία οι λόγοι για τάξη ή αταξία -και οι άνθρωποι που βρίσκονται σε μια θέση να τα κρίνουν αυτά- γίνονται κανονικά αντιληπτοί. Αυτά τα πλαίσια είναι πρώτα και κύρια χρήσεις του χώρου και του χρόνου. Ιδιαίτερα, τα «απολίτικα» αυτά Κίτρινα Γιλέκα, στον οποίων την ακραία ιδεολογική ποικιλομορφία δίνεται έμφαση, έχουν υιοθετήσει τη μορφή δράσης των οργισμένων νέων του κινήματος των «Πλατειών», μια μορφή την οποία οι ίδιοι οι εξεγερμένοι φοιτητές έχουν δανειστεί από τους απεργούς εργάτες: την κατάληψη.

Η πράξη της κατάληψης σημαίνει το να επιλέγει κανείς να διεκδικεί την παρουσία του ως μια κοινότητα που αγωνίζεται σε έναν συνηθισμένο τόπο, που έχει εκτραπεί όμως, από τη συνηθισμένη χρήση του: τη διαδικασία της παραγωγής, την κυκλοφορία ή οτιδήποτε άλλο. Τα Κίτρινα Γιλέκα διάλεξαν τους οδικούς κόμβους, αυτούς τους **μη-τόπους** τους οποίους διασχίζουν καθημερινά οι ανώνυμοι οδηγοί. Εκεί εγκαθιστούν το προπαγανδιστικό τους υλικό και αυτοσχέδιες καλύβες, όπως ακριβώς έκαναν οι ανώνυμες ομάδες ανθρώπων στις κατειλημμένες πλατείες τα τελευταία δέκα χρόνια.

Ακόμη, η πρακτική της κατάληψης σημαίνει τη δημιουργία μιας συγκεκριμένης χρονικότητας: ενός χρόνου επιβραδυσμένου σε σχέση με τη συνηθισμένη δραστηριότητα, και άρα, ενός χρόνου που έχει αφαιρεθεί από την καθιερωμένη τάξη των πραγμάτων· αλλά παράλληλα, ενός χρόνου που έχει επιταχυνθεί από τις δυναμικές μιας δραστηριότητας, η οποία αναγκάζει σε συνεχείς απαντήσεις σε προκλήσεις για τις οποίες οι άνθρωποι δεν είναι προετοιμασμένοι. Αυτή η διπλή εναλλαγή του χρόνου αλλάζει τις κανονικές ταχύτητες της σκέψης και της πράξης. Την ίδια

στιγμή, μετασχηματίζει την ορατότητα των πραγμάτων και την αίσθηση του τι είναι δυνατό. Πράγματα τα οποία υποméνονταν παθητικά αποκτούν μια νέα ορατότητα ως αδικίες.

Η απόρριψη ενός ορισμένου φόρου γίνεται συνείδηση ενός άδικου φορολογικού συστήματος κι έπειτα συνείδηση της παγκόσμιας αδικίας μιας πλανητικής τάξης. Όταν μια συλλογικότητα ίσων διακόπτει τη συνήθη πορεία του χρόνου και ξεκινάει να τραβά ένα συγκεκριμένο νήμα -σήμερα ο φόρος στο πετρέλαιο, στο πρόσφατο παρελθόν η επιλογή των πανεπιστημίων, οι συντάξεις ή οι μεταρρυθμίσεις στον εργατικό νόμο- ολόκληρος ο στενός ιστός των αδικιών, που δομούν την παγκόσμια τάξη ενός κόσμου που κυβερνάται βάσει του νόμου του κέρδους, αρχίζει να ξηλώνεται.

Δύο κόσμοι αντιτίθενται ο ένας στον άλλον, διευρύνοντας το χάσμα μεταξύ συγκεκριμένων αιτημάτων και της κεντρικής λογικής του κινήματος. Το διαπραγματεύσιμο γίνεται μη διαπραγματεύσιμο. Η διαπραγμάτευση συνεπάγεται αποστολή αντιπροσώπων. Αλλά τα Κίτρινα Γιλέκα, τα οποία προέρχονται από τη «βαθιά Γαλλία», για την οποία ακούμε συχνά ότι είναι ευαίσθητη στις αυταρχικές σειρήνες του «λαϊκισμού», έχουν υιοθετήσει τις **αξιώσεις της ριζοσπαστικής οριζοντιότητας**, η οποία θεωρείται χαρακτηριστική μεταξύ των νέων, ρομαντικών αναρχικών του κινήματος Occupy και της ZAD.

Δεν μπορεί να υπάρξει καμία διαπραγμάτευση μεταξύ των συνελεύσεων ίσων ανθρώπων και των διευθυντών μιας ολιγαρχικής εξουσίας. Αυτό σημαίνει πως μια συγκεκριμένη διεκδίκηση θριαμβεύει απλώς και μόνο εξαιτίας του φόβου των τελευταίων, αλλά επίσης ότι η ικανοποίησή της αντιμετωπίζεται ως κοροϊδία σε σχέση με το τι «επιθυμεί» η εξέγερση βάσει της παρούσας ανάπτυξής της: **ένα τέλος στην εξουσία των «αντιπροσώπων», αυτών που σκέφτονται και δρουν για τους άλλους.**

Είναι αλήθεια ότι η επιθυμία αυτή μπορεί από μόνη της να λάβει τη μορφή ενός αιτήματος: το γνωστό δημοψήφισμα με «πρωτοβουλία πολιτών»[1]. Αλλά και μια λογική διεκδίκηση σαν αυτή στην πραγματικότητα κρύβει τη ριζική αντίθεση μεταξύ δύο ιδεών περί

δημοκρατίας. Από τη μία πλευρά, η επικρατούσα ολιγαρχική αντίληψη: το μέτρημα ψήφων υπέρ και κατά σε απάντηση ενός τιθέμενου ερωτήματος. Από την άλλη, η δημοκρατική αντίληψη: η συλλογική δράση που διακηρύσσει και επιβεβαιώνει την ικανότητα του καθενός να διατυπώνει τα ερωτήματα μόνος του. Διότι δημοκρατία δεν σημαίνει απλώς την πλειοψηφική επιλογή των ατόμων. Είναι η δράση που υλοποιεί την ικανότητα του καθενός, την ικανότητα αυτών που δεν έχουν «αρμοδιότητα», να νομοθετεί και να κυβερνά.

Οι εξεγέρσεις πάντοτε μένουν στη μέση

Μεταξύ της εξουσίας των ίσων και των ανθρώπων που είναι «αρμόδιοι» να κυβερνούν ίσως θα υπάρχουν πάντα συγκρούσεις, διαπραγματεύσεις και συμβιβασμοί. Αλλά πίσω από αυτά, παραμένει η **άβυσσος μιας μη διαπραγματεύσιμης σχέσης μεταξύ της λογικής της ισότητας κι εκείνης της ανισότητας.**

Γι' αυτόν τον λόγο οι εξεγέρσεις μένουν πάντοτε ημιτελείς προς μεγάλη δυσαρέσκεια ή μεγάλη ικανοποίηση των ακαδημαϊκών που διακηρύσσουν ότι είναι καταδικασμένες να αποτύχουν επειδή στερούνται «στρατηγικής». Όμως η στρατηγική είναι απλώς ένας τρόπος δράσης μέσα σε έναν δεδομένο κόσμο. Καμία στρατηγική δεν μας διδάσκει πώς να γεφυρώσουμε το κενό μεταξύ δύο κόσμων. «θα πάμε μέχρι τέλους», λένε κάθε φορά. Αλλά αυτό το τέλος της διαδρομής δεν μπορεί να ταυτιστεί με κανέναν συγκεκριμένο σκοπό, ειδικά από τη στιγμή που τα αποκαλούμενα Κομμουνιστικά Κράτη έπνιξαν την επαναστατική ελπίδα στο αίμα και τη λάσπη.

Ίσως μ' αυτόν τον τρόπο πρέπει να καταλάβουμε το σύνθημα του 1968: «Αυτή είναι μόνο η αρχή, ας συνεχίσουμε να αγωνιζόμαστε». Τα ξεκινήματα δεν φτάνουν ποτέ στο τέλος τους, μένουν κάπου στη μέση. Εντούτοις, αυτό σημαίνει επίσης ότι δεν σταματούν ποτέ να ξεκινούν ξανά και ξανά, ακόμη κι αν αυτό σημαίνει πως οι πρωταγωνιστές αλλάζουν. Αυτός είναι ο ρεαλισμός της εξέγερσης, ένας ανεξήγητος ρεαλισμός, το να ζητά κανείς το αδύνατο. Γιατί το δυνατό έχει ήδη αφαιρεθεί από την ίδια τη μέθοδο της εξουσίας: «δεν υπάρχει εναλλακτική».

[1] Το δημοψήφισμα με λαϊκή πρωτοβουλία αποτελεί κεντρικό αίτημα που αναδύθηκε από το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων.

Μετάφραση: Στέφανος Μπατσής

Έθνος-Κράτος, Εθνικισμός & η Ανάγκη για Ρίζες

Yavor Tarinski

*Το Κράτος είναι κάτι το ψυχρό που δεν μπορεί να εμπνεύσει αγάπη,
αλλά το ίδιο σκοτώνει, καταπνίγει οτιδήποτε μπορεί να αγαπηθεί·
έτσι κάποιος αναγκάζεται να το αγαπήσει, αφού δεν υπάρχει τίποτα άλλο.*

Αυτό είναι το ηθικό μαρτύριο των ανθρώπων σήμερα.

Simone Weil[1]

Η επίδραση που έχει σήμερα ο εθνικισμός μπορεί να αποδοθεί στο αίσθημα ξεριζώματος που βιώνουν οι άνθρωποι στη σύγχρονη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση. Η ανθρώπινη ανάγκη της αίσθησης του «ανήκειν» σε μια κοινότητα, μέσα σε ένα γνώριμο χωροχρονικό περιβάλλον, αγνοείται συστηματικά από το κυρίαρχο ετερόνομο παράδειγμα του ατομικισμού και της εκμετάλλευσης.

Το ρίζωμα αποτελεί μια από τις σημαντικότερες, μα παραμελημένες, ανθρώπινες ανάγκες. Οι άνθρωποι «ριζώνουν» όταν όχι μόνο αισθάνονται ασφαλείς, αλλά όταν συμμετέχουν ενεργά και οργανικά στη ζωή της κοινότητάς τους, διατηρώντας με αυτόν τον τρόπο ζωντανά ορισμένα χαρακτηριστικά από το παρελθόν και

προσδοκίες για το μέλλον. Όταν γεννιέται, κάθε ανθρώπινο ον συνδέεται με έναν συγκεκριμένο τόπο γέννησης, με παραδόσεις και με ένα κοινωνικό περιβάλλον. Όπως γράφει η φιλόσοφος Simone Weil:

Κάθε ανθρώπινο ον χρειάζεται να έχει πολλαπλές ρίζες. Είναι καλό για αυτό να αντλεί σχεδόν το σύνολο της ηθικής, πνευματικής και ψυχικής του ζωής από το περιβάλλον του οποίου αποτελεί φυσικό τμήμα. [2]

Στην παρούσα κατάσταση του ξεριζώματος, παρ'όλα αυτά, το Έθνος-Κράτος, και τελικά ο εθνικισμός, εμφανίζεται ως το μοναδικό απομεινάρι ανθρώπινης συλλογικότητας που σχετίζεται με την ακριβή γεωγραφική περιοχή και ιστορικότητα ανάμεσα σε ψηφιοποιημένα παγκόσμια ρεύματα εξουσίας και κεφαλαίου.

Το σύγχρονο ψευδο-ρασιοναλιστικό παράδειγμα που τοποθετεί την κατανάλωση και την ατομική επιτυχία ως τον κύριο στόχο της ζωής έχει φτάσει να φθείρει όλους τους κοινωνικούς δεσμούς και τις συνεκτικές φαντασιακές σημασίες. Όπως εξηγεί ο Καστοριάδης στο άρθρο του «*Η Κρίση της Σύγχρονης Κοινωνίας*», αυτές οι διαδικασίες έχουν φτάσει να παράγουν μια **κρίση ασημαντότητας** στις αποκαλούμενες ανεπτυγμένες φιλελεύθερες κοινωνίες η οποία εξαπλώνεται βραδέως σε όλους τους δορυφόρους τους στον αναπτυσσόμενο κόσμο [3]. Σε μια τέτοια κρίση οι κοινωνικοί δεσμοί εξαλείφονται, ακόμη και σε οικογενειακό επίπεδο, και η μόνη οντότητα που μένει να παρέχει οποιουδήποτε είδους ταυτότητα, τόσο σε κοινωνικό όσο και σε ατομικό επίπεδο, η οποία να συνδέει το μέλλον, το παρόν και το παρελθόν, φαίνεται να είναι το Έθνος-Κράτος.

Η πραγματικότητα όμως είναι αρκετά διαφορετική. Έχουν υπάρξει, και σε έναν βαθμό υπάρχουν ακόμα, πολλά άλλα επίπεδα ανθρώπινων συλλογικοτήτων με αναφορά στο κοινό έδαφος σε πολύ μικρότερη, αποκεντρωμένα και ανθρώπινη κλίμακα όπως ο δήμος, η πόλη, το χωριό, η επαρχία, κλπ. Το έθνος, ή με άλλα λόγια το Κράτος, έρχεται να τα αντικαταστήσει όλα αυτά, ομογενοποιώντας τις διάφορες κουλτούρες και παραδόσεις μέσα στα σύνορά του,

στην προσπάθειά του να εγκαθιδρύσει την εξουσία του ως τη μόνη νόμιμη. **Η εθνική ταυτότητα, επομένως, έρχεται να αντικαταστήσει ή να κυριαρχήσει πάνω σε κάθε άλλον συνδυαστικό δεσμό.**

Όπως αναφέρει η Simone Weil: *Το πολυτιμότερο αγαθό του ανθρώπου, μέσα στον κόσμο της χρονικότητας, δηλαδή η συνέχειά του μέσα στον χρόνο πέρα από τα όρια που θέτει η ανθρώπινη ύπαρξη σε κάθε κατεύθυνση, αυτό το αγαθό εναποτέθηκε πλήρως στα χέρια του Κράτους.* [4]

Η Ανάδυση του Έθνους-Κράτους

Τα έθνη αποτελούν πρόσφατη ανακάλυψη, αν λάβουμε υπ' όψιν το χρονικό διάστημα που καταλαμβάνουν μέσα στο σύνολο της ανθρώπινης ιστορίας. Συνδέονται με τη λογική του κρατισμού (*etatism*) και την εμφάνιση του Έθνους-Κράτους. Πριν, όμως, να κυριαρχήσει το έθνος στο κοινωνικό φαντασιακό, η ανθρώπινη συνέχεια στον χώρο και στον χρόνο εκφραζόταν μέσω των κοινών ανθρώπινων εμπειριών, για παράδειγμα, στις μεσαιωνικές πόλεις. Υπήρχε και τότε μια **αίσθηση του «ανήκειν»**, αλλά πιο ρευστής φύσεως· χωρίς να ορίζεται, δηλαδή, αποκλειστικά μέσα σε αυστηρά εδαφικά σύνορα, συγκεκριμένη γλώσσα ή στενά πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

Αυτό που δεν υπήρχε πριν την ανάδυση του Έθνους-Κράτους ήταν αυτή η **μόνιμη, αυστηρώς ορισμένη, πατριωτική αφοσίωση, σε μαζική κλίμακα, σε ένα μόνο αντικείμενο**. Τα αισθήματα του «ανήκειν» και της αφοσίωσης ήταν πολύ πιο διάχυτα και διάσπαρτα, συνεχώς μεταβαλλόμενα σύμφωνα με κοινές ομοιότητες και μεταβαλλόμενους κινδύνους. Ο χαρακτήρας τους ήταν συνήθως πολύ πιο περίπλοκος, καθώς τα αισθήματα αυτά ποικίλαν μεταξύ διασυνδεόμενων ομάδων και περιοχών: το «ανήκειν», δηλαδή, σε μία συγκεκριμένη επαγγελματική συντεχνία, πόλη, περιοχή, κοινότητα, ηγέτη, θρησκεία ή φιλοσοφική τάση. Δεν υπήρχε μια μοναδική, υπερ-κοινωνική, εθνική ταυτότητα πάνω από όλες τις άλλες ενδο-κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.

Αυτό άλλαξε με την άνοδο των Εθνών-Κρατών.

Το γραφειοκρατικό σώμα του Κράτους και ο εθνικισμός -ως η απόλυτη εσωτερίκευση της εθνικής ταυτότητας από την κοινωνία- επιχειρούν να ομοιογενοποιήσουν το σύνολο των ανθρώπων, που αναγνωρίζουν την κυριαρχία του ενός ίδιου κρατικού μηχανισμού. Έτσι, όπως αναφέρει η Weil, όταν κάποιος μιλά για εθνική κυριαρχία, στην πραγματικότητα εννοεί την κυριαρχία ενός Έθνους-Κράτους.[5] Σε μία διακυβέρνηση, δηλαδή στην τέχνη του να ασκείς κρατική πολιτική, η εξουσία δεν εδράζεται στη συλλογική διάθεση του λαού αλλά απορροφάται ολοκληρωτικά από τον απάνθρωπο, ανελέητο και γραφειοκρατικό κρατικό-ετατιστικό μηχανισμό.

Η πλήρης πρόσδεση του τελευταίου στην εξουσία, όπως διαμορφώνεται μέσω της **διαρκούς αστυνόμευσης της καθημερινής ζωής**, προκαλεί από τη μια, ανθρώπινα αισθήματα καχυποψίας, μίσους και φόβου, ενώ από την άλλη, το εθνικό στοιχείο απαιτεί την απόλυτη αφοσίωση και θυσία στην ίδια ακριβώς δομή, ενισχύοντας την απόλυτη κυριαρχία της σε υλικό και γνωσιακό επίπεδο. Αυτά τα, φαινομενικά παράδοξα, χαρακτηριστικά αλληλοσυμπληρώνονται λογικά. Η πλήρης συγκέντρωση εξουσίας στα χέρια μιας υπερ-κοινωνικής γραφειοκρατικής οντότητας απαιτεί από αυτή (την οντότητα) να εμφανίζεται στα υποκείμενά της ως μια απόλυτη αξία, ως μια άστοργη ειδωλολατρία, στην οποία η Weil παραθέτει τη ρητορική ερώτηση – *τι θα μπορούσε να είναι πιο τερατώδες, πιο σπαρακτικό;* [6]

Σε αντίθεση με τις απόλυτες μοναρχίες του παρελθόντος, στις οποίες οι βασιλιάδες παρουσιάζονταν ως άμεσοι απόγονοι του θεού, τα σύγχρονα Έθνη-Κράτη παρουσιάζονται ως εκκοσμικευμένα. Συνεχίζουν, όμως, να υπάγονται σε ένα μεταφυσικό φαντασιακό: τέτοιο που δεν σχετίζεται με τη θρησκεία ή τον θεό, αλλά με τους χομπσιανούς φόβους για τον λαό και τον βεμπεριανό γραφειοκρατικό ρατιοναλισμό.

Το Κράτος δεν αποτελεί ένα ιερό είδωλο, αλλά ένα υλικό

αντικείμενο που υπηρετεί έναν «αυταπόδεικτο», εθνικά καθορισμένο σκοπό, ο οποίος πρέπει να ισχύσει πάνω από κάθετι άλλο. Προσδιορίζει, όπως αναφέρει ο Κούρδος επαναστάτης Abdullah Ocalan, ένα πλήθος από χαρακτηριστικά όπως: έθνος, πατρίδα, εθνική σημαία, εθνικός ύμνος και πολλά άλλα, των οποίων ο σκοπός είναι να αντικαταστήσουν παλιότερα θρησκευτικής βάσης, χαρακτηριστικά.[7] Η έννοια της εθνικής ενότητας θυμίζει αλλά προχωράει ακόμη πιο πέρα από θρησκευτικές ιδέες, όπως είναι η «Ενότητα με τον Θεό». Γίνεται θεϊκή με έναν απόλυτο τρόπο.

Για να μπορέσει να πετύχει αυτή την πλήρη απορρόφηση όλης της κοινωνικής ζωής, πασχίζει να διαλύει συστηματικά όλες τις οργανωμένες και αυθόρμητες εκφάνσεις της δημόσιας συναναστροφής, ώστε να παραμένει **ο μόνος σύνδεσμος ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν, όπως επίσης και η μόνη κοινωνική και ατομική σημασία**. Αυτός ο ανταγωνισμός ανάμεσα στο Κράτος και την κοινωνία, που παίρνει τη μορφή της προσπάθειας του πρώτου να υποβαθμίζει διαρκώς τον δημόσιο χώρο και χρόνο, έχει μικρή αλλά ακατάπαυστη ένταση. Η διαδικασία αυτή είναι άορατη από την κοινωνική συνείδηση, λόγω της προσοχής που απαιτείται από τη μεριά του Κράτους ώστε να μην χάσει την υπεροχή και τη νομιμοποίηση που του παρέχει ο εθνικισμός.

Το αποτέλεσμα αυτής της εθνικής γραφειοκρατικοποίησης της καθημερινής ζωής είναι η επιβολή, στο φαντασιακό των ανθρώπων, στοιχείων δουλικότητας, παθητικότητας και συμμόρφωσης, ώστε να μπορούν δύσκολα να φανταστούν την κοινωνική αλληλεπίδραση μακριά από το Έθνος-Κράτος.

Έθνος-Κράτος και Σύνορα

Η δυναμική του Κράτους και του εθνικισμού οριοθετεί αυτούς που βρίσκονται μέσα στα σύνορά τους, τόσο σε εδαφικό όσο και σε χρονικό επίπεδο. Απ'τη μια μεριά, τους περιφράζει μέσω των εδαφικών συνόρων, ενώ από την άλλη, μέσω της υποταγής του ανθρώπινου φαντασιακού σε πατριωτικές ταυτότητες. Συνεπώς, η κοινωνική ροή ιδεών μέσα στον χώρο και τον χρόνο εμποδίζεται.

Αυτά τα εθνικά διαμερίσματα περιορίζουν την ανθρώπινη δημιουργικότητα και παρόλο που δεν την πνίγουν εντελώς, μειώνουν σημαντικά τις δυνατότητές της, τοποθετώντας στο διάβα της συνοριακούς ελέγχους, γραφειοκρατικές τυπικότητες, πατριωτικά δόγματα και εθνικούς ανταγωνισμούς.

Η Simone Weil προτείνει ότι μια λεπτομερέστερη μελέτη της ιστορίας θα αποκαλύψει τη συντριπτική διαφορά μεταξύ της ροής των ιδεών και των πολιτισμών σε προ-εθνικές περιόδους και στη σύγχρονη εποχή της κρατικής πολιτικής και του καπιταλισμού.[8] Χωρίς να ρομαντικοποιούμε την Αρχαιότητα και τον Μεσαίωνα, μπορεί σε αυτές τις περιόδους να δει κανείς τη ρευστή, δημιουργική, γεμάτη περιέργεια σχέση που οι κάτοικοι των πόλεων και των περιοχών, από διαφορετικά πολιτισμικά και εδαφικά υπόβαθρα, είχαν μεταξύ τους αλλά και με την ιστορία τους, το παρόν και το μέλλον.

Σήμερα απ' την άλλη, ενώ είμαστε, υποτίθεται, συνδεδεμένοι παγκοσμίως ο ένας με τον άλλο και ενώ ο πλανήτης έχει γίνει, όπως λέγεται, ένα «γιγάντιο χωριό», παρατηρούμε μεγαλύτερη καχυποψία για τον ξένο, μεγαλύτερο φόβο για το άγνωστο, απ' ό,τι θα μας υποδείκνυε η πρόσβασή μας στη γνώση, την επιστήμη και την τεχνολογία. Ένας από τους κύριους λόγους που συμβαίνει αυτό είναι η **ολοένα και βαθύτερη περίφραξη του δημόσιου χώρου και χρόνου από την κρατική πολιτική και τον εθνικισμό.**

Παρόμοιες διεργασίες έχουν παρατηρηθεί κι από άλλους στοχαστές όπως ο David Graeber, ο οποίος στο βιβλίο του *The Utopia of Rules: On Technology, Stupidity and the Secret Joy of Bureaucracy*[9], σημειώνει τις ανεκπλήρωτες υποσχέσεις της υψηλά επιστημονικής, τεχνολογικής εποχής που ήδη διανύουμε. Αυτές τις αποτυχημένες προσδοκίες τις αποδίδει στην **πολιτισμική στροφή από την πραγματικότητα στην προσομοίωση**, η οποία είναι άμεσο αποτέλεσμα των καπιταλιστικών και γραφειοκρατικών δυναμικών που ξερίζωσαν τις κοινωνίες από την οργανική εμπειρία και την εμπλοκή με τον δημόσιο χώρο και χρόνο.

Η Εθνική Αίσθηση της Αδικίας και της Αφασίωσης

Στο εθνικό συγκείμενο της κρατικής πολιτικής, κάθε έννοια δικαιοσύνης ιδιοποιείται από την επεκτατική φύση του Κράτους και υποβάλλεται σε αυτή. Όντας μια οντότητα που στοχεύει στη συγκέντρωση εξουσίας, βρίσκεται συνεχώς σε ανταγωνιστική σχέση με άλλους παρόμοιους σχηματισμούς, όπως και με τις κοινωνικές εξεγέρσεις αναδιανομής της εξουσίας. Τα κράτη πάντα παρουσιάζουν τους εαυτούς τους στη θέση του αδικημένου όσον αφορά τον εθνικό τους στόχο για πλήρη κυριαρχία.

Σύμφωνα με την Hannah Arendt: *Ο φυλετικός εθνικισμός [πατριωτισμός] επιμένει πάντα ότι οι δικοί του άνθρωποι περιτριγυρίζονται από «έναν κόσμο εχθρών» – «έναν εναντίον όλων» – και ότι υπάρχει μια θεμελιώδης διαφορά μεταξύ των ανθρώπων του και όλων των άλλων.* [10]

Η δικαιοσύνη χάνει το νόημά της και απορροφάται από την πατριωτική ρητορική. Μετατρέπεται σε ένα εργαλείο μέσω του οποίου το Έθνος-Κράτος διαχειρίζεται και καταδικάζει τους αντιπάλους του σε γεωπολιτικό και σε εσωτερικό/δομικό επίπεδο (ως εθνικό κίνδυνο και ως εθνικούς προδότες, αντίστοιχα). Αυτή η επιβεβλημένη αίσθηση κοινωνικής αδικίας χρησιμοποιείται για να καλύψει το κενό που δημιουργείται από τις ξεριζωμένες φαντασιακές σημασίες, οι οποίες συσχετίζουν τους ανθρώπους και τις κοινότητές τους με τα πραγματικά εδαφικά περιβάλλοντα και τις ζωηρές κουλτούρες. Προσπαθεί να μετατρέψει τις ενέργειες, που γίνονται στο όνομα της πατρίδας, σε αγώνα ενάντια στην παγκόσμια αδικία.

Αλλά απ' τη στιγμή που αυτό το αίσθημα εθνικής αδικίας είναι θεαματικού και όχι οργανικού χαρακτήρα, οδηγεί συχνά σε ακραίες συμπεριφορές όπως την ξενοφοβία, τον ρατσισμό, τις διακρίσεις κλπ. Έτσι, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η Weil καταλήγει στο ότι *ο φασισμός είναι πάντα στενά συνδεδεμένος με μια συγκεκριμένη μορφή πατριωτικού αισθήματος.* [11]

Σπάζοντας όλους τους οργανικούς δεσμούς της δημόσιας ζωής και αντικαθιστώντας τους με την **πατριωτική δικαιοσύνη**, το Κράτος γίνεται η μόνη οντότητα στην οποία μπορεί κανείς να **δεσμευτεί αφοσίωση**. Με αυτόν τον τρόπο, τερατωδίες που ενορχηστρώνονται από εθνικές γραφειοκρατίες υιοθετούνται συχνά από το λαϊκό αίσθημα ως δίκαιες. Όπως εξηγεί ο ριζοσπάστης γεωγράφος David Harvey, η εθνική ταυτότητα είναι το κύριο μέσο από το οποίο το Κράτος αντλεί νομιμοποίηση και συναίνεση για τις πράξεις του. [12]

Αυτός είναι ο λόγος που οι άνθρωποι οικειοθελώς συμμετέχουν σε πολέμους που θα τους κοστίσουν πολλά, αν όχι την ίδια τους τη ζωή, ενώ ενδυναμώνουν, χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο, τους κυβερνήτες τους, οι οποίοι προκάλεσαν τη σύγκρουση εξαρχής. Είναι αυτή η **φαντασιακή σημασία της εθνικής αφοσίωσης** ενάντια στην απόλυτη αδικία, που έχει οδηγήσει κοινωνίες να σφάξουν η μια την άλλη. Αυτή είναι, σχεδόν σίγουρα, και η μηχανή που υποκινεί τη σημερινή άνοδο της ξενοφοβίας και του ρατσισμού ανάμεσα στους ανθρώπους στις «ανεπτυγμένες χώρες». Ο εθνικισμός τους οδηγεί στο να βλέπουν τους εαυτούς τους σαν θύματα αυτών που αναζητούν καταφύγιο από τα χαλάσματα του «Τρίτου Κόσμου», αμελώντας το γεγονός ότι η λεηλασία και η εκμετάλλευση, που ενορχηστρώνουν τα δικά τους έθνη, είναι αυτά που προκαλούν τα σημερινά μεταναστευτικά κύματα.

Αναπαραγωγή των Ιεραρχιών

Η αίσθηση του ξεριζώματος σιγά σιγά διαπερνά το κοινωνικό φαντασιακό. Τα μακριά πλοκάμια των κυρίαρχων γραφειοκρατικών μηχανισμών τους εγκαθιστούν μέσα στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, κάνοντας σχεδόν αδύνατο το να μη δει κανείς τα πάντα με όρους εθνών, κρατών και καπιταλιστικών σχέσεων.

Η τρέχουσα, όμως, ετερόνομη κοσμοθεωρία αναδημιουργείται, συνήθως, ακόμη και από αυτούς που επαναστατούν εναντίον της. Κοινωνικές κινητοποιήσεις που υψώνονται ενάντια σε εξουσιαστικά καθεστώτα ή εκμεταλλευτικά/παρασιτικά καπιταλιστικά συστήματα τείνουν να αντικαθιστούν σιγά σιγά τα

αρχικά δημοκρατικά τους χαρακτηριστικά με την ίδρυση ιεραρχιών και ηγεμονικών λατρειών, που μιμούνται την πατριωτική πίστη στο Έθνος-Κράτος. Αυτό συμβαίνει ειδικότερα, αλλά δυστυχώς δεν σταματά εκεί, στα κινήματα που παλεύουν για την κοινωνική αλλαγή σε επίπεδο αντιπροσώπευσης αφού, όπως σωστά συμπεραίνει ο Max Weber, κανένα κόμμα, όποιο και να είναι το πρόγραμμά του, δεν μπορεί να οδηγήσει αποτελεσματικά το Κράτος χωρίς να γίνει εθνικό.[13]

Όντας ξεριζωμένοι από το φυσικό και χρονικό περιβάλλον τους, με τον άψυχο γραφειοκρατικό μηχανισμό του Κράτους ως τον μόνο σύνδεσμο ανάμεσα στο ανθρώπινο ον και τον κόσμο, οι άνθρωποι εξωθούνται να ασπάζονται αρχηγούς, των οποίων ο ρόλος θυμίζει αυτόν του κρατικού Λεβιάθαν. Μπορούμε να δούμε αυτή τη λογική στην ποπ κουλτούρα, και συγκεκριμένα στον κινηματογράφο, όπου κατασκευασμένοι σταρ παίζουν χαρακτήρες που μοιάζουν με τις σύγχρονες δημοφιλείς εκδοχές του κράτους: είτε τους αψεγάδιαστους υπερήρωες και κατασκόπους από την εποχή του Ψυχρού Πολέμου, είτε τους κυνικούς και χυδαίους, αλλά αποτελεσματικούς, αντιήρωες που έχουν διαδοθεί μέσα στη σημερινή κρίση πολιτικής αντιπροσώπευσης.

Το ξερίζωμα γεννά κι άλλο ξερίζωμα, ή ακόμη καλύτερα επεκτείνεται, διασφαλίζοντας συνεχώς τη συνέχεια των κυριαρχικών γραφειοκρατικών οργανισμών και των σχέσεων εξουσίας. Οι κίνδυνοι αυτών των διαδικασιών έχουν μελετηθεί από στοχαστές όπως η Hannah Arendt, σύμφωνα με την οποία η αφοσίωση σε θρησκευτικές ή εθνικές ομάδες και ταυτότητες οδηγεί πάντα στην παραίτηση της ατομικής σκέψης.[14] Δεν είμαστε, όμως, καταδικασμένοι να μείνουμε ξεριζωμένοι, και άρα εύκολα ελεγχόμενοι και χειραγωγήσιμοι. Δυνατότητες για ρίζωμα μπορούν να βρεθούν παντού γύρω μας, οι οποίες εδράζονται πέρα από τις ιδεολογικές μυστικοποιήσεις του σύγχρονου ετερόνομου συστήματος.

Δημιουργώντας Ρίζες

Το να ριζώνεις σημαίνει να αποκαθιστάς την αίσθηση του

«ανήκειν» που νιώθει κανείς ως προς το κοινωνικό και πολιτισμικό του περιβάλλον, μέσω αμοιβαίας ευθύνης. Υπάρχει η ανάγκη να γίνει, όπως προτείνει ο Andre Gorz, «το έδαφος κάποιου» βιώσιμο ξανά.[15] Οι άνθρωποι χρειάζονται να συνδέονται με τις πόλεις και τα χωριά τους μέσω άμεσης συμμετοχής, «από τα κάτω», στη διαχείρισή τους και να τα διαμορφώνουν σύμφωνα με τις πραγματικές κοινωνικές ανάγκες στον συνεχώς μεταβαλλόμενο κόσμο, αντί να ακολουθούν έναν προκαθορισμένο και στείο γραφειοκρατικό σχεδιασμό.

Όπως το θέτει ο Gorz, η γειτονιά ή η κοινότητα πρέπει για άλλη μια φορά να γίνουν ο μικρόκοσμος, που σχηματίζεται από και για όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες, εκεί όπου οι άνθρωποι μπορούν να δουλέψουν, να ζήσουν, να ξεκουραστούν, να μάθουν, να επικοινωνήσουν και να κουβεντιάσουν, και τον οποίο διαχειρίζονται μαζί σαν το μέρος της κοινής τους ζωής.[16] Οι δημοκρατικές συνομοσπονδίες, σε αντίθεση με τα Έθνη-Κράτη, μπορούν ουσιαστικά να συντονίσουν τις δραστηριότητες τέτοιων χειραφετημένων και ριζωμένων κοινοτήτων, επιτρέποντάς τους να επανακτήσουν τον δημόσιο χώρο και χρόνο τους από την εθνικιστική κυριαρχία.

Αυτό απαιτεί την επανεκκίνηση της δημιουργικής δραστηριότητας του κόσμου. **Η αρχαία ελληνική έννοια της αστυνόμου οργάνου, [17] δηλαδή το πάθος για τα κοινά και της δημιουργίας θεσμών, πρέπει να γίνει ζωτική κοινωνική και ατομική σημασία που δίνει νόημα στη ζωή, έτσι ώστε να επιτρέψει στην υπεύθυνη συμμετοχικότητα να αντικαταστήσει την ανευθυνότητα που καλλιεργεί ο καπιταλισμός.**

Αυτό το ρίζωμα δεν μπορεί να γίνει κατά παραγγελία και εξ' άνωθεν από «τεχνητές», δηλαδή εξωκοινωνικές, κατασκευές όπως εκλογικά κόμματα ή ισχυρούς ηγέτες, για λόγους που ήδη διερευνήσαμε παραπάνω. Αντιθέτως, πρέπει να εκπορεύονται από αμεσοδημοκρατικές οργανώσεις που αναδύονται με οικολογικό τρόπο μέσα στην καθημερινή ζωή από καθημερινές ανάγκες. Σπόροι αυτού του τύπου οργάνωσης υπάρχουν ήδη, σε εμβρυακό επίπεδο, στα σύγχρονα περιβάλλοντα με τη μορφή συνελεύσεων γειτονιάς

μέσα σε αστικές εξεγέρσεις, αγορές χωρίς μεσάζοντες μέσα στην οικονομική κρίση, και ακόμα και σε τακτικές συνελεύσεις στις πολυκατοικίες. Οι πολιτικοί ακτιβιστές και οι οργανωμένες ομάδες θα πρέπει να ενθαρρύνουν και να αναπτύσσουν το πολιτικό στοιχείο σε τέτοιες περιπτώσεις και σε αυθόρμητα κοινωνικά κινήματα, αφού η πολιτική είναι αυτή που επιτρέπει στις κοινωνίες να ανακτούν τον χώρο τους και να καθορίζουν τη χρονικότητά τους.

Ένα παράδειγμα ενός τέτοιου ριζώματος μπορεί να παρατηρηθεί στην **Παρισινή Κομμούνα** και στο πώς αυτό έγινε διακριτό μέσα από ορισμένες αλλαγές στη γλώσσα. Παίρνοντας τον άμεσο έλεγχο της πόλης τους, η ανάκτηση του δημόσιου χώρου και χρόνου από τους Παρισιάνους μπορεί να ιδωθεί μέσα από την αντικατάσταση των, ως τότε, όρων από *mesdames* και *messieurs* (κυρίες και κύριοι) σε ***citoyen*** και ***citoyenne*** (αρσενικό και θηλυκό του 'πολίτη'). Όπως επισημαίνει η Kristin Ross, η παλαιότερη προσφώνηση, χρησιμοποιούμενη κυρίως από τη γαλλική μπουρζουαζία, έδειχνε **τον κορεσμένο χρόνο του Έθνους**. [18] Επιβεβαίωνε και ενέγραφε τους τότε κοινωνικούς διαχωρισμούς (δηλαδή την υπεροχή της μπουρζουαζίας πάνω στην εργατική τάξη) και τη συνέχιση μιας συγκεκριμένης πολιτικο-ιστορικής παράδοσης διακυβέρνησης και ιεραρχικής διαστρωμάτωσης.

Η εισαγωγή των όρων *citoyen* και *citoyenne* από τους Κομμουνάρους, σύμφωνα με τη Ross, υποδήλωνε τη ρήξη με το εθνικό «ανήκειν». Μπορούμε να πούμε ότι καλούσε σε μία επαναστατική απομάκρυνση από την τεχνητή/εξωκοινωνική εθνική ομαδοποίηση, με κατεύθυνση προς ένα λαϊκό ρίζωμα μιας άλλης πολιτικο-ιστορικής παράδοσης, που χρονολογείται πίσω στην ανάδυση της Αθηναϊκής Πόλεως.

Υποδήλωνε μια νέα πολιτικοποιημένη σχέση, την οποία απέκτησαν οι άνθρωποι με το περιβάλλον και τη χρονικότητά τους και με τον τρόπο που συνέδεσαν τον εαυτό τους με την πόλη και την ιστορία τους: από τη μια, άρχισαν να βλέπουν τους εαυτούς τους **ως επιστάτες της πόλης τους**, διαχειρίζοντάς τη συλλογικά· από την άλλη, άρχισαν να αντιλαμβάνονται την ιστορία ως

δημιουργία, στην οποία έχουν ενεργό ρόλο. Οι όροι *citoyen* και *citoyenne* δεν αναφέρονταν σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό στρώμα, μέρος μιας εθνικής οντότητας, αλλά σε μια έκφραση ισότητας και αμοιβαίου πάθους για την πολιτική συμμετοχή στις δημόσιες υποθέσεις. Μπορούμε μόνο να φανταστούμε πώς αυτή η νέα δημοκρατική κουλτούρα θα μπορούσε να αναπτυχθεί μακροπρόθεσμα, αν η Κομμούνα δεν καταστέλλόταν βίαια από τον Γαλλικό Στρατό έπειτα από τρεις μόλις μήνες ύπαρξης.

Συμπερασματικά

Σήμερα βλέπουμε πως οι κοινωνίες των ξεριζωμένων ανθρώπων ασπάζονται πρόθυμα αφηγήσεις όπως ο εθνικισμός, που εγείρουν μίσος και φόβο και που τελικά οδηγεί στην κοινωνική υποβάθμιση και κανιβαλισμό. Το ψευτοδίλημμα που παρουσιάζεται στο σύγχρονο άτομο είναι είτε να ταχθεί με τον Μεγάλο Αδερφό, δηλαδή το Έθνος-Κράτος, για να του προσφέρει μια αίσθηση του «ανήκειν», είτε να γίνει ένα είδος νεοφιλελεύθερου «space cowboy», που περιπλανάται μόνος στον κόσμο ψάχνοντας πράγματα και εμπειρίες προς κατανάλωση χωρίς καμία αίσθηση αυτοπεριορισμού ή ηθικών φραγμών. Και οι δύο, όμως, αυτές οι επιλογές δυναμώνουν η μία την άλλη, δημιουργώντας έναν βάρβαρο κύκλο.

Αυτό που μοιάζει να μην φαίνεται με «γυμνό μάτι» είναι η τρίτη επιλογή, του ριζώματος των ανθρώπων μέσω της επαναδημιουργίας του δημόσιου χώρου και του πολιτικού χρόνου στη βάση της αμεσοδημοκρατικής αυτοχειραφέτησης. Αυτό σημαίνει την αποκοπή της ιστορίας από την αποστειρωμένη πραγματικότητα του Έθνους-Κράτους και τη σύνδεσή της, απ' την άλλη, με την οργανική εμπειρία της ζωής στις πόλεις και τα χωριά μας. Τα ιστορικά γεγονότα δεν πρέπει να φιλτράρονται από τους σκοπούς της κρατικής πολιτικής αλλά από το φαντασιακό πλαίσιο-συγκείμενο της κάθε εποχής και κοινωνίας, επιτρέποντας στις κοινότητες να καθορίζουν τη χρονικότητά τους. Αυτό θα σήμαινε, επίσης, να γίνουν οι χώροι στους οποίους κατοικούμε πραγματικά δημόσιοι, δηλαδή να ελέγχονται και να διαχειρίζονται απευθείας από όσες και όσους κατοικούν και εξαρτώνται απ' αυτούς, και όχι από

γραφειοκράτες ή καπιταλιστικές αγορές.

Αυτή η προσέγγιση δεν θα λύσει όλα μας τα προβλήματα, ούτε θα βάλει ένα τέλος στην ιστορία, αλλά θα μας φέρει πιο κοντά **στο παράδειγμα της κοινωνικής και ατομικής αυτονομίας**, που στην ουσία του μπορεί να παρέχει στους ανθρώπους την ελευθερία να αποφασίζουν το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον τους. Οι ιστορικές λαϊκές προσπάθειες για αυτοχειραφέτηση έχουν δείξει τις δυνατότητες μιας τέτοιας αλλαγής παραδείγματος, προσφέροντάς μας σπόρους προς χρησιμοποίηση στις σημερινές μας προσπάθειες. Είναι στο χέρι μας να αποφασίσουμε το πώς θα προχωρήσουν οι κοινωνίες μας.

Παραπομπές:

[1] Simone Weil: *The Need for Roots* (London and New York: Routledge Classics, 2005), p111

[2] Simone Weil: *The Need for Roots* (London and New York: Routledge Classics, 2005), p40

[3] Cornelius Castoriadis: *Political and Social Writings: Volume 3* (London: University of Minnesota Press, 1993), pp106-117

[4] Simone Weil: *The Need for Roots* (London and New York: Routledge Classics, 2005), p97

[5] Simone Weil: *The Need for Roots* (London and New York: Routledge Classics, 2005), p124

[6] Op. Cit. 4

[7]

<https://libcom.org/library/nation-state-not-solution-rather-problem>

[8] Simone Weil: *The Need for Roots* (London and New York:

Routledge Classics, 2005), p119

[9] David Graeber: *The Utopia of Rules: On Technology, Stupidity and the Secret Joy of Bureaucracy* (London: Melville House 2015)

[10] Hannah Arendt: *Origins of Totalitarianism* (London: Harvest Book, 1973), p227

[11] Simone Weil: *The Need for Roots* (London and New York: Routledge Classics, 2005), p143

[12] Network for an Alternative Quest: *Challenging Capitalist Modernity II* (Neuss: Mezopotamya Publishing House 2015), p51

[13] Max Weber: *Political Writings* (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), p106

[14]

<https://www.tabletmag.com/jewish-arts-and-culture/books/254461/hannah-arendt-and-gershom-scholem>

[15] Andre Gorz: "The Social Ideology of the Motorcar" in *Le Sauvage*, September-October (1973)

[16] Op. Cit. 15

[17]

<https://www.athene.antenna.nl/ARCHIEF/NR01-Athene/02-Probl.-e.html>

[18] Kristin Ross: "Citoyennes et citoyens!" in *Communal Luxury: The Political Imaginary of the Paris Commune* (New York: Verso, 2015)

Μετάφραση: Γιάννος Σταμούλης

Κατίνα Χαντζάρα, μια πόρνη για να την κηρύξουμε αγία

του Γιώργου Κτενά

Η Δημοκρατία απαντιέται ως οικουμενικό πολιτικό ιδεώδες, επειδή νομιμοποιείται στην επίκλησή της από την αυτόνομη κοινότητα στη Ροζάβα, όπου μάχονται για τον ξεριζωμό του φόβου, μέχρι τον Κιμ Γιονγκ Ουν στη Λαϊκή Δημοκρατία της Βόρειας Κορέας και τη celebrity πολιτική τάση τού Ντόναλντ Τραμπ.

Μάλιστα ο τελευταίος (και όχι μόνο αυτός, καθώς το κοπιράιτ των δημοκρατικών επεμβάσεων του αμερικανικού επεκτατισμού χάνεται στα βάθη των χρόνων), θέλει να ενισχυθούν και να επεκταθούν οι δημοκρατικοί θεσμοί και παρεμβάσεις, στο όνομα μάλιστα της ίδιας της Δημοκρατίας. Δίνοντας προτεραιότητα στην ενθάρρυνση και στήριξη placebo δημοκρατικών διαδικασιών, όπως είναι για παράδειγμα τα δημοψηφίσματα εντός αστικών δημοκρατιών. Αρκεί να θυμηθούμε τι συνέβη στο πρόσφατο δημοψήφισμα στην Ελλάδα και, κυρίως, να το θυμηθούν οι ρομαντικοί που πίστεψαν ότι η λαϊκή βούληση που εκφράστηκε σε αυτή τη μορφή, δεν θα ενσωματωνόταν στην επιθυμία του οικονομικού Διευθυντηρίου.

Και είναι αλήθεια ότι υπάρχουν άνθρωποι που έχουν πιστέψει και αφομοιώσει ότι τα social media είναι μιας πρώτης τάξης ευκαιρία, αν λειτουργήσουν σωστά (κανείς, βέβαια, δεν μπαίνει στον κόπο να εξηγήσει ξεκάθαρα τι σημαίνει αυτό το «σωστά»), για να διευρύνουν περαιτέρω τις δημοκρατικές διαδικασίες. Αλλά και να εξυπηρετήσουν τα περάσματα προς την ελευθερία, που είναι ο τελικός σκοπός της Δημοκρατίας.

Αγνοώντας ή ακόμα και αδιαφορώντας για τη μερισματοποίηση στον αισθητό κόσμο που δημιουργούν, η οποία συμπληρώνεται από την ενδογενή αντίφαση της ηγεμονίας που επιβάλλουν. Η ίδια η φύση

του διαδικτύου, άλλωστε, έχει σύνδεση με την αλληγορία του Πλάτωνα για τη σπηλιά, εκεί που ο πραγματικός κόσμος είναι αναπαράσταση. Εικονικός κόσμος. Με τα social media να εξυπηρετούν τον εξατομικευμένο εαυτό της φιλελεύθερης κοινωνίας, κάθε χρήστης παραχωρεί την ελευθερία του μέσω των προσωπικών δεδομένων που δημοσιεύει.

Ακόμα και η πρόσφατη χαριτωμενιά του #10yearschallenge, ώθησε τους χρήστες να ανανεώσουν τα δεδομένων των προσώπων τους σε βάθος δεκαετίας. Κι εδώ είναι που χρειάζεται η μαζική κοινωνική αντίσταση, προκειμένου η αληθινή ζωή να αποκτήσει ξανά καθολικό ρόλο και να βρεθεί στο επίκεντρο της αφηγηματικής βαρύτητας. Εκεί δηλαδή που φωλιάζει η Ιστορία και η ερμηνεία της και όχι ο μύθος.

Όπως φροντίζει να κάνει στο βιβλίο της για την αφανή ηρωίδα του Αγρινίου, την Κατίνα Χαντζάρα (ή Βάγια Ρήγα), η εκπαιδευτικός Ειρήνη Τριανταφύλλου, αναδεικνύοντας την ιστορική βιογραφία μέσα από τις προφορικές μαρτυρίες. Φωτίζει την εκτέλεση των 120 αγωνιστών τού Αγρινίου τη Μ. Παρασκευή του 1944, από τους Γερμανούς και τους γηγενείς συνεργάτες, με μοναδική θηλυκή παρουσία την Κ. Χαντζάρα.

Πρόκειται για ιστορική μαρτυρία, ντοκουμέντο, που σε πολλές περιπτώσεις πιθανότατα να αγνοεί ακόμα και ο ντόπιος πληθυσμός, αν και είναι εφάμιλλη της σφαγής του Διστόμου ή του Ολοκαυτώματος στα Καλάβρυτα. Ενσωματώνοντας την προφορική μαρτυρία και το βίωμα στον γραπτό λόγο, ενισχύεται η ίδια η κοινωνική αντίσταση αλλά και η Ιστορία. Η οποία θα πρέπει να γράφεται για τη Ρηνιώ και τον μαστρο-Στέφανο κατά τον Μίσσιο, προκειμένου να είμαστε συνδεδεμένοι με την ανθρωπιά και όχι ως άκαμπτο ακαδημαϊκό ρεύμα.

Συναντώντας καθημερινούς λογοτέχνες, η Ε. Τριανταφύλλου κατάφερε με υπερβατικό τρόπο να σπάσει τον απομονωτισμό που υπήρχε τα χρόνια της Κατοχής στην κοινωνία του Αγρινίου. Όρθια και μόνη μέσ' την ερημιά του πλήθους, όπως ακριβώς το γράφει ο Αναγνωστάκης, η αφανής ηρωίδα αρχικά παρασύρθηκε στη φθηνή

διασκέδαση και τις υπηρεσίες του αγοραίου έρωτα, θέμα που αγγίζει με απόλυτο σεβασμό και διακριτικότητα η συγγραφέας. Σύντομα, όμως, δόθηκε ολόψυχα στον αγώνα, θυμίζοντας το τρόπο για να κερδίσει κανείς την ελευθερία και τη ζωή.

*«Σβάρνιζαν το κορμί της κάτω. Το χρώμα ήταν βρεγμένο και το στάρι στο χωράφι έγινε κατακόκκινο από τις εκτελέσεις»**.*

Ήταν και οι δικοί τους θάνατοι που σκότωσαν τον φασισμό, με τη λεβεντιά, την αξιοπρέπεια και την τόλμη να σταθούν απέναντί του. Κι αυτό ακριβώς είναι που αναδεικνύει η έρευνα της Ειρήνης Τριανταφύλλου για την εκτέλεση των 120 αγωνιστών. Με την παράλληλη ευχή κάθε ήρωας να δικαιωθεί. Κυρίως οι αφανείς. Γιατί αυτός ο κόσμος αλλάζει, αρκεί να το θελήσουμε. Κυρίως εμείς, οι αφανείς ήρωες.

** Παράθεμα από το *Κατίνα Χαντζάρα (1912-1944)*, εκδ. γράμμα, Αγρίνιο 2018.

Λευκορωσία & Σοβιετικός Απολυταρχισμός: Συνέντευξη Ίγκορ Αλίνεβιτς

Συνέντευξη-Εισαγωγικό Σημείωμα: Γιάβορ Ταρίνσκι

Μετάφραση: Γιώργος Πουλόπουλος

Ο Ίγκορ Αλίνεβιτς (Ihar Alinevich) είναι ένας αναρχικός, πρώην πολιτικός κρατούμενος από τη Λευκορωσία (μια χώρα που ζει ακόμη στη σοβιετική εποχή), ο οποίος έχει πληρώσει ακριβά τις ιδέες του περνώντας από την κόλαση του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας. Είχαμε τη σπάνια ευκαιρία να συναντηθούμε μαζί του και να μας παραχωρήσει μια εξαιρετικά

ενδιαφέρουσα συνέντευξη για τη Βαβυλωνία. Σε αυτήν, μας εξηγεί την κατάσταση στη Λευκορωσία, την εμπειρία του εγκλεισμού του και μας περιγράφει, εν συντομία, την ιστορία και την αντίσταση του λευκορώσικου ελευθεριακού κινήματος. Ό,τι περιγράφεται παρακάτω συμβαίνει στην πραγματική ζωή και στον 21^ο αιώνα, σε μία χώρα που θεωρείται «πολιτισμένο ευρωπαϊκό κράτος»...

Ο Ίγκορ αποτελεί ένα από τα θύματα του κύματος καταστολής, που έλαβε χώρα στη Λευκορωσία το 2010. Ως αναρχικός και ως ένας εκ των αντιφρονούντων συμμετεχόντων σε διαδηλώσεις, χρειάστηκε να φύγει από τη χώρα έτσι ώστε να αποφύγει τη σύλληψη, βρίσκοντας έτσι καταφύγιο στη Ρωσία. Στις 28 Νοεμβρίου του 2010, όμως, απήχθη από Λευκορώσους πράκτορες της ΚαΓκεΜπε (**KGB**) στη ρωσική πρωτεύουσα και μεταφέρθηκε πίσω στη Λευκορωσία. Εκεί, σε μια δίκη παρωδία, κρίθηκε ένοχος για εμπρηστικές επιθέσεις στην Τράπεζα της Λευκορωσίας, στο καζίνο „Shangri La“ καθώς και για το πέταγμα ενός καπνογόνου στο Γενικό Επιτελείο Ένοπλων Δυνάμεων της Λευκορωσίας, κατά τη διάρκεια μίας αντιμιλιταριστικής διαδήλωσης στο Μινσκ.

Καταδικάστηκε σε 8 χρόνια φυλάκισης σε μία **σωφρονιστική αποικία καταναγκαστικής εργασίας υψίστης ασφαλείας**. Σε όλον τον κόσμο διοργανώθηκαν διαδηλώσεις και καμπάνιες αλληλεγγύης για αυτόν και για άλλους Λευκορώσους πολιτικούς κρατούμενους.

Μετά την αποφυλάκισή του, οι αρχές ανάγκασαν τον Ίγκορ να εγκαταλείψει τη Λευκορωσία μόνιμα. Το 2014, έγραψε το βιβλίο του με τίτλο: **«Ο Δρόμος για το Μαγκαντάν: ημερολόγιο ενός φυλακισμένου»** (στμ. το βιβλίο κυκλοφορεί στα ελληνικά από το Ταμείο Αλληλεγγύης Φυλακισμένων & Διωκόμενων Αγωνιστών), στο οποίο περιγράφει το πολιτικό καθεστώς της Λευκορωσίας, την εφιαλτική εμπειρία που έζησε στις φυλακές και αναλύει τις ελευθεριακές του ιδέες.

Λίγα λόγια για τη Λευκορωσία:

Μετά την ανεξαρτητοποίηση της Λευκορωσίας από τη Σοβιετική Ένωση, το 1991, ο σοσιαλδημοκράτης Στανισλάβ Σούσκεβιτς έγινε

αρχηγός του κράτους μέχρι το 1994, όταν και έχασε από τον κομμουνιστή Αλεξάντερ Λουκασένκο. Ο Λουκασένκο παραμένει στην εξουσία από το '94 μέχρι και σήμερα -κερδίζοντας πέντε συνεχόμενες προεδρικές εκλογές, με ποσοστά κοντά στο 80% κάθε φορά. Υπήρξε έμπιστο στέλεχος του κομμουνιστικού καθεστώτος και διευθυντής ενός εκ των κολχόζ, υπηρέτησε στις σοβιετικές δυνάμεις εδάφους και ήταν έφεδρος πολιτικός αξιωματικός στον σοβιετικό στρατό. Ο Λουκασένκο ήταν ο μόνος βουλευτής που ψήφισε κατά της ανεξαρτητοποίησης της Λευκορωσίας από τη Σοβιετική Ένωση το 1991. Το Κομμουνιστικό Κόμμα της Λευκορωσίας στηρίζει απόλυτα την προεδρία του.

Σήμερα, η Λευκορωσία συνεχίζει να λειτουργεί με έναν σοβιετικό τρόπο, αποτελώντας μία οικογενειοκρατούμενη Εταιρεία. Το μεγαλύτερο μέρος της οικονομίας είναι κρατική ιδιοκτησία. Είναι η μόνη χώρα, όπου η KGB συνεχίζει να λειτουργεί κανονικά και μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Στο θεαματικό επίπεδο, το εθνικό της έμβλημα διατηρεί τη σοβιετική αισθητική με ένα μάτσο στάχυα και το κόκκινο αστέρι, ενώ το σφυροδρέπανο αντικαταστάθηκε από έναν κόκκινο χάρτη της Λευκορωσίας. Αποτελεί, επίσης, την τελευταία χώρα που γιορτάζει επίσημα την ημέρα της Οκτωβριανής Επανάστασης. Η μόνη άλλη χώρα, στην οποία έχει παρατηρηθεί ο συγκεκριμένος εορτασμός τα τελευταία χρόνια είναι η Κιργιζία, η οποία τον αντικατέστησε το 2017 από τις "Μέρες ιστορίας και μνήμης των προγόνων".

Η σύγχρονη Λευκορωσία χαρακτηρίζεται ως η **«τελευταία δικτατορία της Ευρώπης»**. Όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Ίγκορ: "Ταυτόχρονα, δεν αφήνει καμία δυνατότητα δημόσιας πολιτικής έκφρασης. Όλες οι ειρηνικές πολιτικές πρωτοβουλίες καταστέλλονται βίαια και είναι αδύνατο να διοργανωθεί μια νόμιμη συγκέντρωση ή διαδήλωση, μία ανοιχτή συζήτηση ή συνάντηση -πολλοί άνθρωποι κρατούνται ακόμη και για πανκ συναυλίες".

Δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι βρίσκονται στις φυλακές και στις σωφρονιστικές αποικίες. Το ακραία απολυταρχικό της σύστημα δεν εμποδίζει, βέβαια, τις ΗΠΑ και τις χώρες της ΕΕ να

συναλλάσσονται εμπορικά μαζί της και να αναπτύσσουν την οικονομική τους συνεργασία.

Η κομβική θέση της Λευκορωσίας την κάνει απαραίτητη για τη μεταφορά μεγάλων ποσοτήτων φυσικού αερίου, πετρελαίου και άλλων πρώτων υλών από τη Ρωσία προς τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης. Το 2016, ειδικότερα, η ΕΕ ακύρωσε τις κυρώσεις που είχε επιβάλλει στο καθεστώς της Λευκορωσίας, λόγω των αυξανόμενων οικονομικών συμφερόντων των Βρυξελλών στη χώρα, κάτι που οδήγησε σε έντονες διαμαρτυρίες, ειδικότερα από οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ακολουθεί η συνέντευξη:

Πόσο καιρό παρέμεινες στη φυλακή και πότε σε άφησαν ελεύθερο; Πώς ήταν η εμπειρία μιας κομμουνιστικής φυλακής του 21ου αιώνα;

Ίγκορ Αλίνεβιτς: Πέρασα σχεδόν 5 χρόνια στη φυλακή. Κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων άλλαξα 2 φυλακές υποδίκων και 2 σωφρονιστικές αποικίες. Η σύλληψη και η παραμονή στο κέντρο κράτησης της KGB περιγράφεται διεξοδικότερα στο βιβλίο μου «*Ο Δρόμος για το Μαγκαντάν*». Οι συνθήκες χειροτέρευαν συνεχώς όχι μόνο για τους πολιτικούς, αλλά γενικώς για όλους τους κρατούμενους. Πέρασα 126 μέρες στα ειδικά κελιά τιμωρίας και 80 από αυτές κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου κράτησης, όταν οι αρχές με έστειλαν στην ειδική “κόκκινη αποικία”, η οποία εποπτεύονταν από την KGB.

Παρά το γεγονός ότι ο αριθμός των κρατουμένων στη Λευκορωσία είναι από τους μεγαλύτερους, οι άνθρωποι γνωρίζουν πολύ λίγα για τις φυλακές, παρ’όλο που ακόμη και η μαζική κουλτούρα είναι βαθιά εμποτισμένη με την αργκό της φυλακής και με σχετικές έννοιες. Όπως φαίνεται, πρόκειται για μια ψυχολογική αντίδραση άμυνας των ανθρώπων που βίωσαν τη μαζική καταστολή του Κομμουνισμού.

Αυτό που είδα με σόκαρε. Περίμενα κάτι αρκετά διαφορετικό: τη

συνηθισμένη αγενής και βίαιη στάση των φυλάκων, όπως και τις απειλές από ποινικούς, όπως στις ταινίες. Στην πραγματικότητα, όμως, η κύρια απειλή ήταν **το επιστημονικό σύστημα καταστολής των μαζών**, εισαγόμενο από τους Κομμουνιστές και τελειοποιημένο μέσα σε ένα διάστημα 90 χρόνων.

Τα μοντέρνα στρατόπεδα συγκέντρωσης διαφέρουν από τα γκούλαγκ σε 4 σημεία: δεν παρατηρούνται πλέον θάνατοι από ασιτία (επικρατεί όμως μία κατάσταση ημι-ασιτίας), η θερμοκρασία των παραπηγμάτων έχει αυξηθεί (παρ'όλα αυτά πρέπει να κοιμάσαι με τα ρούχα και να σκεπάζεσαι με χοντρά μπουφάν), δεν υπάρχει εξαντλητική εργασία (οι κρατούμενοι μεταφέρονται όμως ακόμα σε βιομηχανικές ζώνες για να δουλέψουν χωρίς να λαμβάνουν πληρωμή), η πρακτική της δολοφονίας κρατουμένων χωρίς συγκεκριμένο λόγο έχει εκλείψει (παρότι γίνονται εξαιρέσεις καμιά φορά).

Στη βάση του, βέβαια, πρόκειται για ένα πραγματικό στρατόπεδο συγκέντρωσης, που στοχεύει στην ηθική και πνευματική εξόντωση του ατόμου και στον αποκλεισμό του από την κοινωνία. Για αυτόν τον λόγο, οι περισσότεροι από αυτούς που απελευθερώνονται επιστρέφουν στο στρατόπεδο ξανά και ξανά.

Λίγες μέρες πριν από την αποφυλάκιση μου, κατηγορήθηκα για εγκληματικές παραβιάσεις των κανόνων της φυλακής. Αυτό σήμαινε μέχρι και δύο επιπρόσθετα χρόνια στην ποινή μου. Σε μερικούς κρατούμενους, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών, επιβλήθηκε όντως αυτό το μέτρο. Κατά τη διάρκεια, όμως, των χρόνων που ήμουν μέσα, συνήθισα στην ιδέα ότι θα εκτίσω ακριβώς όσο χρόνο αποφασίσουν οι αρχές. Μου προσφέρθηκε επανειλημμένα η επιλογή να υπογράψω μια δήλωση μεταμέλειας και να απελευθερωθώ, αλλά μια τέτοια πράξη θα ήταν εντελώς απαράδεκτη για την αναρχική μου οντότητα και την προσωπική μου αξιοπρέπεια.

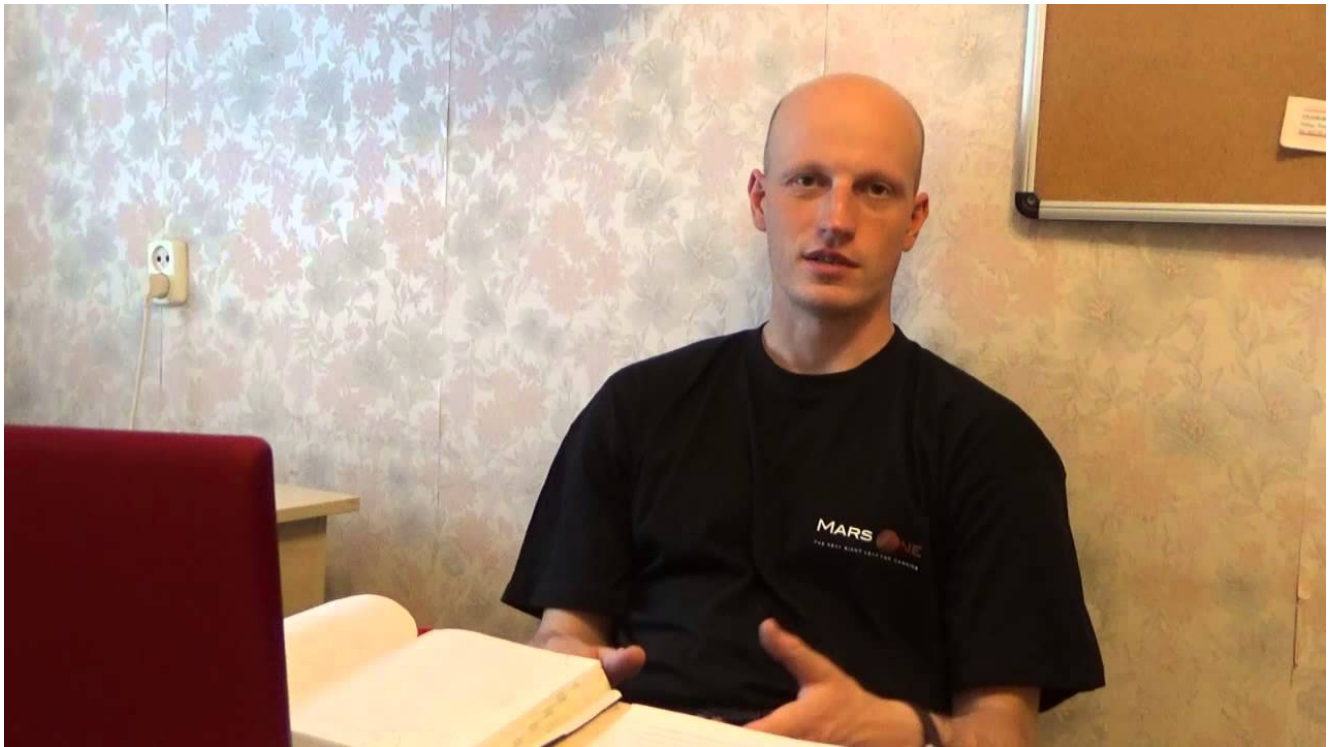
Παρ'όλα αυτά, πριν από τις προεδρικές εκλογές του 2015, ο Λουκασένκο απελευθέρωσε 6 πολιτικούς κρατούμενους, ανάμεσά τους και εμένα, σε μία απόπειρα να επιδείξει ένα ανθρώπινο

πρόσωπο. Η KGB μου επέβαλε τότε προσωπική παρακολούθηση και απαίτησε να εγκαταλείψω τη χώρα, διαφορετικά, με απείλησε ότι θα με κατηγορούσαν, ότι προετοίμαζα τρομοκρατική επίθεση εναντίον του προέδρου. Αποφάσισα να μην τεστάρω την αξιοπιστία της απειλής τους και εγκατέλειψα τη Λευκορωσία. Η αστυνομία πηγαίνει ακόμα στο σπίτι των γονιών μου με επίσημες βεβαιώσεις.

Περιέγραφέ μας τη γενικότερη αυταρχικότητα και παρακολούθηση στη μοντέρνα Λευκορωσία. Η KGB συνεχίζει να υπάρχει;

Ι.Α.: Η KGB δεν θα μπορούσε να λείπει γιατί το λευκορώσικο σύστημα είναι το καλύτερα διατηρημένο συντρίμμι της Σοβιετικής Ένωσης. Περισσότερο από τη Ρωσία και την Ουκρανία. Οι ίδιοι άνθρωποι που ήταν στην εξουσία πριν την κατάρρευση της ΕΣΣΔ παρέμειναν στο τιμόνι της χώρας. Γραφειοκράτες και “κόκκινοι διευθυντές” το μόνο που έκαναν ήταν να αλλάξουν τη σημαία και το πορτρέτο του κυβερνήτη στους τοίχους των γραφείων τους. Σχεδόν τα πάντα είναι συγκεντρωμένα στα χέρια της άρχουσας ελίτ. Πολιτικοί αντίπαλοι δολοφονήθηκαν τη δεκαετία του '90. Αντί για πολλούς ολιγάρχες, έχουμε έναν υπερ-ολιγόρχη.

Εκτός από τον Λουκασένκο δεν υπάρχουν άλλοι πολιτικοί, δεν υπάρχουν διάλογοι, κανείς δεν τολμά να διαφωνήσει μαζί του. Ακόμα και η φιλελεύθερη αντιπολίτευση είναι διακοσμητική, ώστε το καθεστώς να μπορεί να κρύβεται πίσω από ένα δημοκρατικό προσωπείο. Οποιοσδήποτε υπουργός και στρατηγός μπορεί, εύκολα, να βρεθεί πίσω από τα κάγκελα. Αυτό θυμίζει ξεκάθαρα τον σταλινικό τρόπο διαχείρισης. Η επίσημη κρατική ιδεολογία είναι ο πατριωτισμός του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, ενώ ένα τεράστιο άγαλμα του Λένιν στέκεται στην κεντρική πλατεία του Μινσκ.

Έχει αναπτυχθεί ένας αντιφατικός διάλογος όσον αφορά τον λεγόμενο “φόρο κοινωνικού παρασιτισμού” στη Λευκορωσία, που αναγκάζει ανέργους να πληρώνουν επειδή θεωρούνται “άχρηστοι” για την κοινωνία. Τι συμβαίνει με αυτόν τον νόμο;

Ι.Α.: Ο πραγματικός λόγος για την εισαγωγή αυτού του νόμου είναι ότι ένας μεγάλος αριθμός Λευκορώσων (0.5-1 εκ.) δουλεύουν στο εξωτερικό και δεν πληρώνουν φόρους. Μου φαίνεται ότι το ίδιο το κράτος δεν προέβλεψε μια τέτοια μεγάλη αντίδραση, δεν περίμενε πόσο άσχημα θα χτυπούσε τους πραγματικά άνεργους. **Για πρώτη φορά στα 20 χρόνια, η χώρα βίωσε μια πραγματικά κοινωνική διαμαρτυρία.** Και στην αρχή, οι αρχές δεν ήξεραν τι να κάνουν, επειδή η χρήση της αστυνομίας θα κατέστρεφε εντελώς την εικόνα της “κυβέρνησης του λαού”. Στο παρελθόν η αστυνομία είχε χρησιμοποιηθεί για να καταστείλει φοιτητές, αλλά ποτέ κοινούς εργάτες.

Πλέον, οι αρχές ακολουθούν μια άλλη προσέγγιση: κάποιο άτομο που δουλεύει στο εξωτερικό λαμβάνει μια ειδοποίηση ότι είναι **“παράσιτο”** και για να αποδείξει το αντίθετο, πρέπει να παρέχει τις προσωπικές του πληροφορίες και συγκεκριμένα μια σύμβαση εργασίας.

θα το ονόμαζα ένα νέο όργανο του ολοκληρωτισμού: μια μέθοδος να ελέγχει τους πολίτες του τόσο εντός, όσο και εκτός της χώρας.

Τι οδήγησε εσένα και τους συντρόφους σου να γίνετε αντιεξουσιαστές; Γνωρίζουμε πως η εξέγερση του Δεκέμβρη του 2008 στην Ελλάδα επηρέασε κάπως τους Λευκορώσους ριζοσπάστες.

Ι.Α.: Η βάση της δικής μου γενιάς αναρχικών ήταν η υποκουλτούρα του πανκ. Επρόκειτο για μια μηδενιστική διαμαρτυρία ενάντια στην κοινωνία και αντιληφθήκαμε τον αναρχισμό σαν μια συνέχεια. Παράλληλα, διαμορφωθήκαμε την εποχή της ανόδου των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, όταν οι δρόμοι έσφιζαν από πορείες δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων και από συγκρούσεις με την αστυνομία. Πολλοί αναρχικοί στην ηλικία των 13-16, μαζί και εγώ, εμφανίστηκαν μέσα σε αυτό το περιβάλλον.

Τη δεκαετία του 2000, διακρίθηκαν δύο πλευρές του λευκορωσικού ελευθεριακού κινήματος. Το πρώτο, είχε ως πούμε την **“ευρωπαϊκή γραμμή”**, ήθελε να επαναλάβει τη δυτική εμπειρία: υποκουλτούρα, καταλήψεις, αντίφα, οικολογία, φεμινισμός, LGBT, φύλο. Η άλλη πλευρά, οι **“κοινωνικοί επαναστάτες”** βασιζόνταν περισσότερο σε έναν κλασικό αναρχισμό. Έτσι κι αλλιώς, μπορούσαμε να βρούμε τα παλιά βιβλία του Μπακούνιν και του Κροπότκιν και μάθαμε για τη ιστορία του επαναστατικού κινήματος στον καιρό του Τσάρου. Επίσης, από το 1980 και μετά, αρκετοί αναρχικοί θεωρητικοί παρέμειναν στη Ρωσία. Εξέδωσαν άρθρα και βιβλία για τον ισπανικό εμφύλιο, τις ρωσικές επαναστάσεις, τη Διεθνή κλπ.. Αυτά αποτέλεσαν την πηγή των παραδειγμάτων μας.

Ταυτόχρονα, δεν υπήρχαν σχεδόν καθόλου βιβλία για τον μεταπολεμικό αναρχισμό και δεν είχαμε εμπειρίες για τις δεκαετίες του '60-'80. Το μόνο που ξέραμε ήταν κάποια απλά άρθρα που αφορούσαν τη γερμανική αυτόνομη σκηνή και το κίνημα της αντιπαγκοσμιοποίησης. Ήταν πολύ διαφορετικά από τη... Μαχνοβτσίνα.

Πολλοί από εμάς επιθυμούσαμε να έρθουμε σε ρίξη με το “γκέτο”

της υποκουλτούρας, θέλαμε ένα μαζικό εργατικό κίνημα. Αυτή τη στιγμή δεν μπορώ ούτε να το φανταστώ, τότε όμως θεωρούσα τον εαυτό μου έναν ορθόδοξο αναρχοσυνδικαλιστή που τιμούσε τη CNT σαν ιδανικό. Εκείνες τις εποχές δεν ήξερα ότι και οι αναρχικοί δημιουργούν τη δική τους μυθολογία... Όπως και να' χει, οι εργάτες παρέμεναν παθητικοί, δεν υπήρχαν ούτε καν μετριοπαθή συνδικάτα, απολύτως τίποτα. Υπήρχε μόνο πολιτική σιωπή και αυτή η σιωπή ήταν αφόρητη.

Τα γεγονότα στην Ελλάδα το 2008 έγιναν, πράγματι, το φωτεινό παράδειγμα για εμάς. Αποτέλεσαν ένα σημάδι για πολλές, πολλές ομάδες διασκορπισμένες στον αχανή χώρο της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Αποκτήσαμε μια ελπίδα για να σπάσουμε τον τοίχο της ασημαντότητας και να τοποθετήσουμε τους εαυτούς μας μέσα σε μία πραγματική προσπάθεια.

Γιατί οι αναρχικοί θεωρούνται ως ο κύριος εχθρός του λευκορωσικού καθεστώτος; Ποιες άλλες ομάδες δέχονται την καταστολή του;

Ι.Α.: Η ειρωνεία είναι ότι οι αναρχικοί δεν αποτελούν πραγματική απειλή. Η αστυνομία γνωρίζει πολύ καλά το κίνημα. Καταπνίγει άμεσα κάθε καινούριο εγχείρημα και το καταστέλλει επί τόπου. Το θέμα είναι άλλο: οι αναρχικοί ορίστηκαν από το κράτος να παίζουν τον ρόλο του αποδιοπομπαίου τράγου.

Ο απολυταρχισμός δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς την εικόνα του εχθρού. Παλαιότερα η κρατική προπαγάνδα βασιζόταν στην αντι-δυτική ρητορική, ο κύριος εχθρός ήταν η αντιπολίτευση. Σήμερα, η μίζερη ύπαρξη της αντιπολίτευσης είναι δύσκολο να παρουσιαστεί ως πραγματική απειλή. Επίσης, έπειτα από την αρχή των διαφωνιών με το Κρεμλίνο, το καθεστώς φλερτάρει με τη Δύση. Γι' αυτό, η εξουσία αντικατέστησε τον εξωτερικό εχθρό με έναν εσωτερικό.

Ανακήρυξαν εχθρούς όχι μόνο τους αναρχικούς, αλλά και τους χούλιγκαν και τους φασίστες. Τώρα, εκπρόσωποι αυτών των τάσεων πρέπει να φοράνε στη φυλακή ειδικές κίτρινες ετικέτες, ως

“κλίνοντες προς τον εξτρεμισμό”. Το κράτος φοβήθηκε το ουκρανικό *Μαϊντάν* και αποφάσισε να εξουδετερώσει όλα τα ανεπίσημα νεανικά κινήματα. Οι αναρχικοί ανάχθηκαν, απλώς, στον ρόλο του μπροστάρη.

Βέβαια, η βασική κοινωνική ομάδα που αντιμετωπίζει πραγματικά μαζική καταστολή είναι οι τοξικοεξαρτημένοι. Το 2015, μετά από μια ενορχηστρωμένη από τα ΜΜΕ υστερία κατά των ναρκωτικών ο Λουκασένκο απαίτησε τη δημιουργία **ειδικών στρατοπέδων κράτησης για τοξικοεξαρτημένους “με τέτοιες συνθήκες, που θα τους κάνουν να παρακαλάνε για τη θανατική ποινή”**. Είδα προσωπικά αυτές τις αλλαγές στις σωφρονιστικές αποικίες, όταν όλοι οι τοξικοεξαρτημένοι μεταφέρθηκαν σε μία υπερφορτωμένη καλύβα.

Πόσοι είναι οι πολιτικοί κρατούμενοι στη Λευκορωσία σήμερα; Υπάρχουν ξεχωριστές φυλακές για πολιτικούς και μη-πολιτικούς κρατούμενους;

Ι.Α.: Η εξουσία δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη πολιτικών κρατουμένων, οπότε τους εγκλείει μαζί με τους άλλους κρατούμενους. Η πίεση, όμως, προς τη διοίκηση της φυλακής είναι ξεκάθαρη υπόδειξη του ποιος είσαι. Οι συνθήκες για τους πολιτικούς κρατούμενους είναι πάντα χειρότερες από ό,τι για τους άλλους και συνήθως χειροτερεύουν με τον καιρό. Για παράδειγμα, η διοίκηση μπορεί να απαγορεύσει στους κρατουμένους να μιλούν με έναν πολιτικό κρατούμενο. Ή μπορεί να πετούν συνεχώς έναν πολιτικό κρατούμενο στα κελιά απομόνωσης χωρίς συγκεκριμένο λόγο. Μια τέτοια στάση είναι πιο προφανής απ’ό,τι η κοινή γνώμη, επειδή η κοινωνία συζητάει ατελείωτα για το ποιους να θεωρήσει πολιτικούς κρατούμενους και ποιους όχι.

Η υπόθεση των πολιτικών κρατουμένων στη Λευκορωσία είναι παρόμοια με την κατάσταση κατά τη διάρκεια των **γκούλαγκ**. Από τα πολλά εκατομμύρια ανθρώπων, καταδικασμένων με πολιτικούς νόμους, ένα μόνο χαμηλό ποσοστό είχε σχέσεις με πολιτικές ομάδες. Οι άνθρωποι απλώς ορίστηκαν στον ρόλο του πολιτικού ηθοποιού για να δικαιολογηθεί η ύπαρξη της μαζικής καταστολής.

Ο στόχος ήταν να καλλιεργηθεί μια ατμόσφαιρα μεγάλης έντασης για την εξαφάνιση των ανταγωνιστών στον αγώνα για εξουσία, όπως και η δημιουργία ενός τεράστιου εργατικού στρατού για τη βιομηχανοποίηση.

Σήμερα, βέβαια, δεν υπάρχει ανάγκη για βιομηχανοποίηση, αλλά η παραμονή στην εξουσία είναι ακόμη σημαντική. Επίσης, ένας τέτοιος αριθμός κρατουμένων αποτελεί μία κερδοφόρα επιχείρηση. Η Λευκορωσία κατέχει περίοπτη παγκόσμια θέση στον αριθμό αστυνομικών. Τι θα έκαναν χωρίς μια τεράστια μάζα ανθρώπων να καταδικάζεται ετησίως;

Για το τέλος, θα θέλαμε να μας πεις δυο λόγια ιστορικά σχετικά με το λευκορωσικό ελευθεριακό κίνημα: ποιές είναι οι ρίζες του, πότε εμφανίστηκαν οι πρώτοι Λευκορώσοι αναρχικοί και αν υπήρχε κατά τη διάρκεια της σοβιετικής εποχής;

Ι.Α.: Οι ρίζες του αναρχικού κινήματος βρίσκονται πίσω στις ημέρες της τσαρικής αυτοκρατορίας. Γενικά το επαναστατικό κίνημα ήταν πολύ ισχυρότερο στις παρυφές της αυτοκρατορίας: Λετονία, Πολωνία, Λευκορωσία, Ουκρανία και Καύκασος. Στην πρώτη ρωσική επανάσταση το 1905, οι αναρχικοί της Λευκορωσίας έγιναν μία αρκετά υπολογίσιμη δύναμη. Το κίνημα ήταν πραγματικά από τη φύση του διεθνές: πολλοί Εβραίοι κατοικούσαν σε πόλεις της Λευκορωσίας (πολλές φορές αποτελούσαν τον μισό πληθυσμό) καθώς και Πολωνοί. Η βασική ώθηση δόθηκε από την ομοσπονδία **“Ψωμί και Θέληση”**, που διαμορφώθηκε στην Ελβετία και συνδέθηκε με τον Κροπότκιν.

Στην πορεία της ριζοσπαστικοποίησης, εμφανίστηκε η ομοσπονδία **“Μαύρη Σημαία”**, των οποίων η στρατηγική συνδύαζε τον εργατικό αγώνα, τις απαλλοτριώσεις και την τρομοκρατία. Λόγω του ότι η τρομοκρατία στόχευε κυρίως σε εκπροσώπους του κράτους και της άρχουσας τάξης, η Μαύρη Σημαία κέρδισε γρήγορα μεγάλη υποστήριξη από τους εργάτες. Η νεολαία των σοσιαλιστικών κομμάτων (Εβραίοι, Πολωνοί και Λευκορώσοι) ξεκίνησε να εντάσσεται μαζικά στις τάξεις των αναρχικών. Οι αρχές

αντέδρασαν με άμεσες εκτελέσεις, επειδή οι αναρχικοί συχνά δραπέτευαν ή επιτείθονταν σε αυτοκινητοπομπές. Η μέση ηλικία των αναρχικών ήταν τα 16 χρόνια, περίπου το 70% πέθανε ή μπήκε φυλακή.

Αυτοί που επιβίωσαν από τη σκληρή δουλειά και τη μετανάστευση επέστρεψαν αργότερα και έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην Επανάσταση του 1917. Ο αναρχισμός της Λευκορωσίας διακρίθηκε για τον διεθνή του χαρακτήρα και τη ριζοσπαστικότητά του.

Μετά την επανάσταση, η Λευκορωσία μοιράστηκε μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και της Πολωνίας. Το Εν-Κα-Βε-Ντε (NKVD) γρήγορα εξουδετέρωσε τους αναρχικούς, καθώς οι Μπολσεβίκοι τους ήξεραν καλά από την υπόγεια αντιστασιακή τους δράση, κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής στον 1ο ΠΠ. Η αναβίωση του κινήματος από το απόλυτο μηδέν ξεκίνησε μόλις τη δεκαετία του '80.

Σε ευχαριστούμε πολύ!

Φασίστα, κουραμπιέ, για σένα κάθε μέρα είναι Χριστούγεννα

του Γιώργου Κτενά

Αν και οι αναρχικοί, σήμερα, δεν έχουν καταφέρει να μας εξηγήσουν ακόμα όλα όσα θα θέλαμε, είναι σαφές ότι οι κλασσικοί θεμελιωτές έχουν απαντήσεις που καλό θα είναι να ξεσκονίζουμε σε τακτά χρονικά διαστήματα. Όπως ο Μπακούνιν, που θέτει ως ένδειξη ανάπτυξης ή όχι του πολιτισμού, την ύπαρξη (και ένταση) του φυσικού πατριωτισμού. Δηλαδή την ενστικτώδη αφοσίωση σε συνήθειες (υλικές, διανοητικές κ.λπ.) της εθιμικής ζωής ενός τόπου αλλά και της απέχθειας σε κάθε τι

ξένο. Οπότε είναι αντιστρόφως ανάλογη η πορεία πολιτισμού και φυσικού πατριωτισμού, που αφορά τελικά την υπερίσχυση της αγάπης και της τρυφερότητας εντός των κοινωνιών και μεταξύ των κοινωνιών και όχι του μίσους.

Στο Μέλλον μιας αυταπάτης ο Φρόιντ, που έχει τα κλειδιά της αντιπροσωπείας «Ψυχανάλυση», αναλύει πώς γεννήθηκε και πώς λειτουργεί η θρησκεία. Κάθε θρησκεία. Αναδεικνύοντας ως προγονική αιτία για την ύπαρξή της, το δέος του ανθρώπου απέναντι στη φύση. Αλλά και την αυθόρμητη πεθυμιά για την παρουσία του πατέρα. Σωστά συνδέει τον συνεκτικό κοινωνικό ιστό που διαχρονικά διατήρησαν οι θρησκευτικές αναπαραστάσεις, αλλά αναλύει παράλληλα και την ωμή αυταπάτη που δημιουργούν. Γιατί ως καθολική αυταπάτη δημιουργεί τη λαϊκή πρόληψη και ενισχύσει τη δύναμη της συνήθειας, αποκρύπτοντας τελικά την αλήθεια. Με τεράστιο κοινωνικό έρεισμα, που μπορεί όποτε το επιδιώξει να κατευθύνει μεγάλα ακροατήρια. Να παρατηρήσουμε, μόνο, ότι το παπαδαριό, μεγαλοπαπάδες ή και τοπικοί Παπαφλέσσες, πρωτοστάτησε στις εκδηλώσεις για τη Μακεδονία.

Με τον Αυστριακό επιστήμονα να τοποθετεί μοναδικά την προοπτική της ψυχαναλυτικής στο παρελθόν, γεννιέται το «μεθύστερο βίωμα» καθώς το μέλλον αποτελεί επιθυμία για πορεία. Άρα το μέλλον συνδέεται με την ουτοπία, ακριβώς ως αποτέλεσμα του ριζικού φαντασιακού της ίδιας της ατομικής ψυχής που μπορεί να γίνει και, τελικά γίνεται, συλλογική. Για αυτό και ο Φουκό βλέπει στην ουτοπία ένα σώμα χωρίς σώμα, καθώς η αυτή έχει αποκοπεί από την ίδια την ψυχή των ανθρώπων. Αποτελώντας τον οδηγό τους.

Άρα πόσο ουτοπικό είναι να ονειρευόμαστε μια διαφορετική κοινωνία και ότι ένας διαφορετικός κόσμος είναι εφικτός; Όταν, για παράδειγμα, τα εθνικόφρονα ορκ απέτυχαν ακόμα και στη μαζικότητα των συγκεντρώσεών τους για τη Μακεδονία, η απάντηση είναι ξεκάθαρη. Ένα ζήτημα ήσσονος πολιτικού ενδιαφέροντος για την εξωτερική πολιτική (το οποίο μάλιστα διευθετήθηκε τάχιστα και με όρους κυριαρχίας από την ελληνική πλευρά στα Βαλκάνια), το οποίο όμως αποτελεί κέντα για το

συντηρητικό ακροατήριο, δεν κατάφερε να παρουσιάσει αξιόλογη μαζικότητα ούτε πάνω στην κορύφωσή του. Σε περίοδο, μάλιστα, που η ΧΑ είχε μπετοναρισμένο έναν σοβαρό αριθμό ψηφοφόρων, όσα είδαμε αυτές τις ημέρες στο Σύνταγμα ίσως να γεννούν ελπίδα. Η απάντηση ακόμα και στο πιο βαθύ σκοτάδι, είναι το φως που μπορεί να φέρει ένα μικρό λυχνάρι. Η ουτοπία δεν πρέπει να λογίζεται ως κάτι απραγματοποίητο, όπως βιάστηκαν να μας μάθουν στα σχολεία, αλλά ως τρόπος ζωής. Κι αυτό καλό είναι να μην το ξεχνάμε ποτέ.